

Rekomendācijas kopienu AER projektu attīstībai Latvijā

Situācijas izvērtējums un priekšlikumi

Šīs rekomendācijas ir izstrādātas ES Interreg Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības programmas 2014.-2020.gadam projekta “Co2mmunity” (Kopienas atjaunojamās enerģijas projektu kopradīšana un kopfinansēšana / Co2mmunity: Co-producing and co-financing renewable community energy projects) ietvaros.

Autori:

Krista Pētersone
Reinis Āboltiņš
Liene Vecvagare
Matthias Boyer
Antra Pētersone
Jānis Brizga

“Zaļā brīvība”

Aprīlis, 2020

Saturs

Kopsavilkums	3
Saīsinājumi	5
Situācijas analīze.....	6
Ievads - kas ir energokopienas?	6
Energokopienas ES un Latvijas nacionālās politikas kontekstā.....	7
Kopienų AER projekti Eiropas zaļajā kursā	8
Tīras enerģijas pakotne un kopienų definīcijas	8
NEKP2030.....	10
NAP2027	11
Energokopienų attīstības priekšnoteikumi RPR.....	11
Rīgas plānošanas reģiona konteksts	11
Labās prakses piemēri Latvijā	12
Ieguvumi un priekšrocības.....	13
Ierobežojumi un šķēršļi	14
Energokopienų tiesiskais ietvars un regulējums	15
Juridiskās formas	15
Sadarbība ar citiem energosistēmas dalībniekiem.....	16
Finansējums, tarifi, nodokļi	17
Secinājumi	19
Rekomendācijas un priekšlikumi	21
Energokopienām labvēlīga regulējuma izveide.....	21
Kopienų AER projektu finansēšanas avotu dažādošana.....	23
Iesaiste, koordinācija un piekļuve informācijai	24
Kopienų AER projektus un klimatneitralitāti veicinoša plānošana.....	26
Atsauces	28
Pielikumi.....	29
P1 - NEKP2030 pasākumi energokopienų atbalstam	29
P2 – Ekspertu diskusijas apkopojums	32
P3 – AS “Sadales tīkls” skaidrojums par alternatīvām neto norēķinu sistēmai.....	37

Kopsavilkums

Ziņojuma mērķis ir sniegt rekomendācijas kopienu atjaunīgo energoresursu projektu attīstības veicināšanai un paplašināt sabiedrības izpratni par energokopienų veidošanu Latvijā.

Enerģijas izmaksas, kā arī tās ražošanas un patēriņa ietekme uz vidi skar mūs visus. Pieaugošo siltumnīcefekta gāzu emisiju mazināšanas mērķu dēļ efektīvāka enerģijas izmantošana un atteikšanās no fosilajiem energoresursiem ir globāla prioritāte. Viens no soļiem, ko varam veikt individuāli, ir kļūt aktīvākiem lietotājiem, izzināt, kā uzlabot esošās tehniskās sistēmas, un izvēlēties ilgtspējīgākos pakalpojumus. Bet vienlīdz svarīgi ir sadarboties ar citiem – kaimiņiem, domubiedriem, uzņēmumiem un pašvaldībām -, lai atrastu veidus, kā kopīgi uzsākt un attīstīt atjaunojamās enerģijas projektus izmaksu efektīvā un sociāli iekļaujošā veidā.

Energokopienas ir organizācijas, kas aizsākas kā pilsoniskas iniciatīvas, kuru dalībnieki ražo, patērē, uzkrāj vai pārdod enerģiju, un kuru galvenie mērķi ir vietēji, ekoloģiski un sociāli ieguvumi, nevis komercdarbība peļņas gūšanas un sadalīšanas nolūkā. Kopienų projekti kategorijai atbilst tādi AER projekti, ko īsteno “kopiena, kurā apvienojušies dalībnieki ar mērķi ražot enerģiju no atjaunīgajiem energoresursiem, nodrošinot kopienas dalībnieku enerģijas pašpatēriņu, kā arī paredzot saražotās enerģijas nodošanu tīklā un/vai pārdošanu citiem patērētājiem”¹.

Latvijā vēl nav tipisku energokopienų piemēru, taču vairākas daudzdzīvokļu mājas līdz ar renovāciju ir uzstādījušas arī AER iekārtas (sauļes kolektorus) kolektīvajam pašpatēriņam, kā arī dažādu projektu ietvaros paplašinās AER izmantošana mājsaimniecībās un uzņēmumos. Arī pašvaldības iestāžu ēkām, kurās enerģija tiek iegūta no AER, piemīt kopienas vērtība. Nozīmīgi pilotprojekti sadarbībā ar Rīgas plānošanas reģionu un “[Co2mmunity: Kopienų atjaunojamās enerģijas projektu kopradīšana un kopfinansēšana](#)” šobrīd top Mārupes novadā.

Šī darba galvenais motīvs ir veicināt kopienų AER projektu uzsākšanu un energokopienų dibināšanu tuvākā nākotnē, veidojot labvēlīgu normatīvo vidi, atbalsta mehānismus un vairojot sabiedrības interesi par līdzdalību energosistēmas dekarbonizācijā.

Pirmo daļu veido situācijas apskats, vērtējot energokopienų darbības priekšnosacījumus un ierobežojumus. Eiropas Savienības Tīras enerģijas pakotnē ietvertās direktīvas (AER direktīva 2018/2001 un Elektroenerģijas tirgus direktīva 2019/944) piedāvā skaidras kopienų un saistītu jēdzienu definīcijas un iezīmē tiesību ietvaru, kā dalībvalstīm jāveido energokopienų darbību veicinošs nacionālais regulējums. Energokopienų un patērētāju iespēcināšana kļūs arvien būtiskāka Eiropas zaļā kursa kontekstā.

2020. gada janvārī apstiprinātā Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021-2030 pasākumu klāstā ietilpst arī atbalsts energokopienām, AER projektiem un pašpatēriņa veicināšanai plašākā mērogā. Sākotnējie soļi ir energokopienų definīcijas un pamatnosacījumu iekļaušana Latvijas normatīvajos aktos (Enerģētikas likums, Elektroenerģijas tirgus likums), turklāt nepieciešams paredzēt publisko finansējumu kopienų

¹ Rīgas plānošanas reģiona piedāvātā definīcija rekomendāciju izstrādes darba uzdevumā

AER projektiem nākamā perioda ES fondos. Arī Nacionālais attīstības plāns 2021-2027 pauž atbalstu AER īpatsvara pieaugumam, kopienu iniciatīvām un mikroģenerācijas projektiem.

Galvenās kopienu AER projektu sniegtās priekšrocības ir investīcijas ilgtspējīgā infrastruktūrā, sociālā kohēzija un vietas tēla veidošana. Pastāv iespēja samazināt izdevumus par energoapgādes pakalpojumiem un iegūt papildus resursus dažādu ieceru īstenošanai vietējā mērogā, taču veiksmīga kopienu "biznesa" modeļa pamatā ir sadarbība tās dalībnieku vidū, kā arī izmaksu efektīva līdzāspastāvēšana ar citiem energosistēmas dalībniekiem.

Rīgas plānošanas reģiona jau uzsāktajām iniciatīvām oglekļa mazietilpīgas ekonomikas veicināšanā vērtīgs turpinājums būtu dažādi AER kopienu demonstrācijas projekti, kas papildinātu reģiona atšķirīgos apdzīvojuma tipus un urbanizācijas procesus. Ilgākā perspektīvā kopienu projektiem varētu būt nozīmīga ietekme uz AER izmantošanu, īpaši apvienojumā ar energoefektivitātes pasākumiem.

Taču energokopieņu darbības uzsākšanā nākas sastapties ar šķēršļiem. Ir nepieciešamas samērā lielas sākotnējās investīcijas, kā arī projektu īstenošana ir atkarīga no administratīvās un tehniskās kapacitātes. Regulējums vēl nav atbalstošs kolektīvām AER izmantošanas iniciatīvām. Kā uzskatāmākais piemērs jāizceļ neto norēķinu sistēma par elektroenerģiju, kas attiecas tikai uz atsevišķām mājāsaimniecībām, bet nevar tikt piemērota juridiskām personām, tostarp biedrībām, ko šīs mājāsaimniecības varētu kopīgi veidot AER izmantošanai daudzdzīvokļu ēkās.

Energokopienas var pastāvēt dažādās juridiskās formās - kā nevalstiskas organizācijas, uzņēmumi, kooperatīvi -, svarīgākais, lai to pārvaldībā piedalās iedzīvotāji, un apvienojas dažādas iesaistītās puses. Tā kā energokopieņu darbība ir sociālu un arī tehnoloģisku inovāciju joma, regulējumam jāizvairās ierobežot to daudzveidību, izņemot, ja primārais darbības mērķis ir komercdarbība nolūkā gūt peļņu nolūkā to sadalīt starp organizācijas dalībniekiem.

Kopieņu AER projektiem ir nepieciešams publisks atbalsts, taču to darbības izmaksas nav nepieciešams pārvirzīt uz citiem lietotājiem vai sistēmas operatoriem. Tāpat pastāv iespēja izmantot zemākus tarifus un nodokļu atvieglojumus kā veicināšanas instrumentus, taču jāvērtē to lietderība sistēmas kopējā kontekstā, meklējot administratīvi vismazietilpīgākos risinājumus. Gan kohēzijas, gan kopējās lauksaimniecības politikas finansējums šajā desmitgadē pavērs dažādas iespējas veicināt kopieņu AER projektu īstenošanu, sniedzot ieguldījumu kopējos klimata un ilgtspējīgas enerģētikas politikas mērķos.

Balstoties uz situācijas izvērtējumu, literatūras izpēti un ekspertu viedokļiem, ziņojumā iekļautas šādas rekomendācijas:

1. Energokopienām labvēlīga regulējuma izveide

- ✓ Enerģētikas likumā un Elektroenerģijas tirgus likumā ietvert energokopieņu definīcijas un darbības nosacījumus.
- ✓ Stiprināt dzīvokļu īpašnieku biedrības un rast sinerģiju ar renovācijas projektiem (Dzīvokļa īpašuma likums un Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums).
- ✓ Nodrošināt publiskās pārvaldes iestāžu /pašvaldību dalību energokopienās.
- ✓ Pilnveidot neto norēķinu sistēmu elektroenerģijas ražošanai no AER, iekļaujot kopieņu organizācijas, vai izstrādāt alternatīvus norēķinu modeļus
- ✓ Līdzsvarot ieguvumus un izmaksas ar citiem energosistēmas dalībniekiem, un vienoties par dalībnieku savstarpējās sadarbības noteikumiem.

2. Kopieņu AER projektu finansēšanas avotu dažādošana

- ✓ Iekļaut energokopienas Kohēzijas politikas atbalsta mērķos “viedāka Eiropa” un “zaļāka un oglekļa mazietilpīgāka Eiropa” 2021-2027. gada ES fondu programmēšanas periodā.
- ✓ Atbalstīt kopienu AER projektus Lauku attīstības programmā, paredzēt LEADER finansējumu “viedo ciemu” iniciatīvām.
- ✓ Uzsākt valsts (un pašvaldību) fondu izveidi, piesaistot arī emisiju tirdzniecības sistēmas fondu līdzekļus.
- ✓ Identificēt kopienu enerģijas projektus Eiropas Investīciju Bankas, komercbanku aizdevumu piešķiršanas kritērijos un ilgtspējīgu finanšu plānošanā.
- ✓ AER atbalsta shēmās radīt vienlīdzīgus nosacījumus ar komersantiem, paredzēt motivējošu nodokļu režīmu.

3. Iesaiste, koordinācija un piekļuve informācijai

- ✓ Izveidot AER vienoto kontaktpunktu, uzlabot piekļuvi “know-how” resursiem un informācijai par esošajiem pasākumiem un kopienām.
- ✓ Uzsākt valsts institūciju veidotas informācijas kampaņas, paužot atbalstu pilsoniskām un energokopienām iniciatīvām.
- ✓ Publicēt monitoringa datus, skaidrot projektu “oglekļa pēdas” – SEG emisiju ietaupījums, energopatēriņš, no AER saražotā enerģija, atbalsta intensitāte u.c.
- ✓ Palielināt pilsonisko līdzdalību ar apkaimju un vides organizāciju palīdzību.
- ✓ Uzsākt pētījumus un stiprināt sadarbību ar zinātniskām institūcijām.

4. Kopienas AER projektus un klimatneitralitāti veicinoša plānošana

- ✓ Uzsvērt energokopienas lomu NEKP2030 īstenošanā, definēt saistītus dekarbonizācijas mērķus, pārskatot NEKP2030 2023. gadā.
- ✓ Attīstīt telpiskās plānošanas rīkus un aktualizēt ilgtspējīgus enerģijas un klimata rīcības plānus.
- ✓ Stiprināt Rīgas enerģētikas aģentūras kapacitāti.
- ✓ Akcentēt sadales sistēmas operatoru īpašo lomu, balstoties uz abpusējiem ieguvumiem.
- ✓ Vēja enerģijas projektos vairojot sociālo akceptu, apgūt kopienas īpašuma formas un izstrādāt vadlīnijas komerciāliem projektiem.

Saīsinājumi

AER	Atjaunīgie energoresursi. (Jēdziens “atjaunīgie energoresursi” šajā tekstā tiek lietots sinonīmi jēdzieniem “atjaunojamie energoresursi” un “neizsīkstošie energoresursi”.)
AER direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (Dokuments attiecas uz EEZ.)
Co2mmunity	INTERREG VB Baltijas jūras reģiona programmas 2014.-2020. gadam projekts “Kopienas atjaunojamās enerģijas projektu kopradīšana un kopfinansēšana”
CSA	centralizētā siltumapgāde
Elektroenerģijas tirgus direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES (Dokuments attiecas uz EEZ.)
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Eiropas Savienība
FIRESPOL	INTERREG projekts „Finanšu instrumenti atjaunojamās enerģijas izmantošanas veicināšanai”, kura partneris Latvijā ir VARAM
LEADER	Pieeja mērķtiecīgas un savstarpēji koordinētas aktivitātes lauku attīstības veicināšanai
MVU	Mazie, vidējie uzņēmumi

NAP2027	Nacionālais attīstības plāns 2021-2027. gadam
NEKP2030	Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam
RPR	Rīgas plānošanas reģions
SSO	Sadales sistēmas operators
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Situācijas analīze

Ievads - kas ir energokopienas?

“Ar kopienu enerģijas projektiem tiek saprasta kopiena, kurā apvienojušies dalībnieki ar mērķi ražot enerģiju no atjaunīgajiem energoresursiem, nodrošinot kopienas dalībnieku enerģijas pašpatēriņu, kā arī paredzot saražotās enerģijas nodošanu tīklā un/vai pārdošanu citiem patērētājiem.”

(Rīgas plānošanas reģions, 2019)

Iedzīvotāju līdzdalība AER projektos var izpausties dažādos veidos. “Energokopiena” jeb *energy community* ir jēdziens, kas apzīmē organizāciju, kurā apvienojas tās dalībnieki, lai īstenotu kopienu enerģijas iniciatīvas. Energokopiena kā juridiska persona ir tiesību subjekts, kas atbilst vismaz vienai no AER direktīvas (Direktīva 2018/2001) vai Elektroenerģijas tirgus direktīvas (Direktīva 2019/944) definīcijām.

Energokopienām ir tiesības aktīvi piedalīties energoapgādes sistēmās, un to mērķi ir galvenokārt saimnieciski, sociāli un ekoloģiski, bet ne primāri komerciāli. Energokopienas dalībnieki var būt gan fiziskas personas, gan nelieli uzņēmumi, kā arī publiskas personas vai nevalstiskas organizācijas.

“Izkliedētas enerģijas tehnoloģijas un patērētāju spēcīgāšana ir padarījusi kopienas enerģiju par efektīvu un rentablu iespēju, kā apmierināt iedzīvotāju vajadzības un gaidas tādos aspektos kā energoavoti, energopakalpojumi un vietējā līdzdalība. Kopienas enerģētika piedāvā plašas iespējas visiem patērētājiem tieši iesaistīties enerģijas ražošanā, patērēšanā vai kopīgā izmantošanā. Kopienas enerģijas iniciatīvu galvenā iecere ir nodrošināt savus biedrus vai daļu turētājus ar kāda noteikta veida enerģiju, piemēram, atjaunojamo energoresursu enerģiju, par pieņemamu cenu, nevis pirmām kārtām gūt peļņu kā tradicionālam energouzņēmumam.”

(Elektroenerģijas tirgus direktīvas preambula, 43.p.)

“Kopienas” nozīme un formas var atšķirties pēc teritoriāliem, organizatoriskiem un tehnoloģiskiem aspektiem, tā neietver ideoloģiskus piederības kritērijus (Moroni et al., 2019). Energosistēmas pārkārtošanā īpaši nozīmīgi ir AER kopienu projekti.

Eiropas Komisijas Vienotā pētījumu centra (JRC, 2020) ziņojums par energokopienām un inovācijām kā galvenās darbības jomas min:

- (1) Enerģijas ražošana, (2) piegāde, (3) patēriņš un dalīšanās, (4) sadale, (5) energopakalpojumi, (6) elektromobilitāte, (7) citas aktivitātes (konsultācijas, informēšanas pakalpojumi).

ASSET (2019) izvērtējums par energokopienām Eiropā kā to pamatvērtības to izceļ:

(1) SEG emisiju samazinājums un vides apsvērumi, (2) finansiāls ieguvums, samazināti rēķini, (3) vēlēšanās kļūt energoneatkarīgākiem, (4) dalība kopienā, vietas attīstība.

Visizplatītākais energokopienų tips ir AER kooperatīvi - Eiropā to ir ap 3500 (JRC, 2020). Visvairāk kopienas enerģijas iniciatīvu ir Vācijā (ap 1750), arī Dānijā (700) un Nīderlandē (500). Eiropas AER kooperatīvu federācija REScoop.eu apvieno 1500 biedrus, kas pārstāv ap 1 000 000 iedzīvotāju.

Moroni et al. (2019) piedāvā vienkāršotu divu līmeņu energokopienų klasifikāciju pēc to teritoriālās piesaistes un funkciju daudzpusības. Pirmā pazīme izšķir, vai kopienas ir vietēji bāzētas un apvieno kādu vienlaidus teritoriju (būtiski, veidojot sadarbības modeļus ar tīkla operatoriem). Otrā pazīme raksturo, vai energokopiena darbojas vienā vai dažādās jomās. Piemēram, vietēji bāzēta daudzfunkciju energokopiena varētu īstenot projektus, kas apvieno dažādus AER veidus (saule, vējš, biomasas) kādas apdzīvotas vietas energopatēriņa nodrošināšanai, bet vietēji nebāzētas viena nolūka energokopienas kategorijai atbilstu e-mobilitātes kooperatīvs.

	Vietēji nebāzētas energokopienas	Vietēji bāzētas energokopienas
Viena nolūka energokopienas	Energokopienas, kur dalību nenosaka teritoriāla piederība, bet kas radušās, lai pēc vienotiem noteikumiem ražotu, pārdotu vai izmantotu enerģiju	Vietēji bāzētas kopienas, kas izveidotas ar vienu konkrētu mērķi, piemēram, saules enerģijas izmantošanu.
Daudzfunkciju energokopienas	Uzņēmumi / asociācijas, kuru dalībnieki nepārstāv konkrētu teritoriju, bet savā darbībā apvieno ražošanu, pakalpojumus u.c.	Vietēji bāzētas kopienas, kuru darbības jomas ir dažādas, bet ir saistītas arī ar energoapgādi.

1. tabula. Dažādi energokopienų tipi (Moroni et al., 2019)

Kopš 20. gs. sākuma energokopienas aizsākās kā pilsoniskas kustības, atbildot uz trūkumiem valsts vai lielo privāto uzņēmumu pārvaldītajā enerģētikas sektorā (REScoop, 2015). 20.g.s. nogalē paplašinoties plānošanas un patērētāju tiesībām, kā arī brīvajiem materiālajiem līdzekļiem, vietējās AER iniciatīvas kļuva arvien sastopamākas.

Energokopienų veidošanos veicina kļiedētās ražošanas tehnoloģiju attīstība, energoapgādes tirgus ierobežojumu atcelšana, kā arī pašpārvaldības (self-governance) tradīcijas un inovācijas. Tā kā energokopienas ir dažādas, arī rīcībpolitikas to atbalstam nebūs vienlīdz piemērotas visiem mērķiem.

Energokopienas ES un Latvijas nacionālās politikas kontekstā

ES klimata politikas un enerģētikas politikas satvarā līdz 2030. gadam kopienų AER projektiem un organizācijām ir nozīmīga loma. Jaunās ES tiesību normas paredz novērst šķēršļus energokopienų veidošanai un piemērot labvēlīgus nosacījumus atbalsta saņemšanai, līdzvērtīgi kā komersantiem. Vienlaikus to izmaksas nav vēlams pārvirzīt uz citiem sistēmas

dalībniekiem (piemēram, pārējiem lietotājiem vai tīkla operatoriem). Dalībvalstu pienākums ir izveidot aktīviem lietotājiem, kolektīvam pašpatēriņam un energokopienām labvēlīgu regulējumu, un veicināt šo tiesību īstenošanu līdzdalīgā un inovatīvā veidā.

Kopienų AER projekti Eiropas zaļajā kursā

2019. gada nogalē Eiropas Komisijas publicētais [Eiropas zaļais kurss](#) ir izaugsmes stratēģija, kurā viena no galvenajām politikas jomām ir pāreja uz tīrāku enerģiju. Eiropas un arī Latvijas energosistēmas dekarbonizācija ir klimatam neitrālas ekonomikas prioritāte, kur būtisks SEG emisiju samazinājums panākams, atsakoties no fosilā kurināmā un samazinot enerģijas patēriņu. Eiropas zaļo kursu veido vairāki pamatprincipi (Zemītis, 2020):

- Par prioritāti izvirzīt energoefektivitāti un izveidot tādu elektroenerģijas ražošanas nozari, kuras pamatā būtu galvenokārt AER
- Nodrošināt, ka ES tiek apgādāta ar enerģiju par pieņemamu cenu
- Izveidot pilnībā integrētu, savstarpēji savienotu un digitalizētu ES enerģijas tirgu

Labāka energosistēmu un tīklu sasaiste, integrējot AER, ir viens no mērķiem, kas tieši skar energokopienų darbības jautājumus. Vienlīdz būtiska ir patērētāju līdzdalības iespēju palielināšana un enerģētiskās nabadzības mazināšana. Arī ēku un būvniecības jomā paredzētā renovācijas apjoma pieaugums būs atkarīgs no iedzīvotāju kopienų veidošanas un iesaistes energoefektivitātes pasākumos apvienojumā ar AER izmantošanu.

Tīras enerģijas pakotne un kopienų definīcijas

Energokopienų nozīme Eiropas ilgtspējīgas enerģētikas un klimata mērķu sasniegšanā ir nostiprināta ar pasākumiem, ko apvieno pakotne "[Tīru enerģiju visiem eiropiešiem](#)". 2016. gada 30. novembra [paziņojums](#) par pakotnes publicēšanu skaidri iezīmēja arī AER pašpatēriņa un kopienų perspektīvu:

"Nākotnē enerģijas tirgos patērētāji būs aktīvi dalībnieki, kam būs centrālā loma. Patērētājiem ES nākotnē būs plašākas izvēles iespējas piegāžu ziņā, piekļuve uzticamiem enerģijas cenu salīdzināšanas rīkiem, kā arī izdevība pašiem ražot un tirgot elektroenerģiju. Lielāka pārredzamība un labāks regulējums pilsoniskajai sabiedrībai paver lielākas iespējas iesaistīties energosistēmā un reaģēt uz cenas signāliem. Paketē ir iekļauti arī vairāki pasākumi, kuru mērķis ir aizsargāt visneaizsargātākos patērētājus."

Tīras enerģijas pakotnē iekļautie priekšlikumi ES direktīvām AER un elektroenerģijas iekšējā tirgus jomās veido pamatu vienota tiesību ietvaram energokopienų darbībai. Katrai dalībvalstij ir jāveic direktīvu transponēšana, izvēloties nacionālajai situācijai piemērotākos regulējuma un atbalsta veidus.

AER direktīva (2018/2001) ietver šādu kopienų definīciju:

"atjaunojamās enerģijas kopiena" ir juridiska persona:

- a) kura saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem ir atvērta un kurā ir brīvprātīga dalība, kura ir autonoma un kuru faktiski kontrolē kapitāldaļu turētāji vai biedri, **kas**

atrodas tādu atjaunojamās enerģijas projektu tuvumā, kuri pieder minētajai juridiskajai personai un kurus tā attīsta;

- b) kuras kapitāldaļu turētāji vai biedri ir fiziskas personas, MVU vai vietējās iestādes, tostarp pašvaldības;
- c) kuras galvenais mērķis ir kopēju vides, ekonomisko vai sociālo ieguvumu nodrošināšana saviem kapitāla daļu turētājiem vai dalībniekiem vai vietējām teritorijām, kurās tā darbojas, bet ne finansiāla peļņa;

Ar kopienu enerģijas projektiem saistīta ir arī kolektīvā pašpatēriņa definīcija:

“no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas **pašpatērētāji, kas rīkojas kopīgi**” ir grupa ar vismaz diviem no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas pašpatērētājiem, kuri rīkojas kopīgi **vienā un tajā pašā ēkā vai daudzdzīvokļu namā;**”

AER kopienām vienlīdz nozīmīga ir Elektroenerģijas tirgus direktīvas (2019/944) piedāvātā definīcija:

“iedzīvotāju energokopiena” ir tiesību subjekts:

- a) kas ir balstīts uz brīvprātīgu un atklātu līdzdalību un ko faktiski kontrolē tā biedri vai daļu turētāji, kas ir fiziskas personas, vietējās iestādes, tostarp pašvaldības, vai mazie uzņēmumi;
- b) kura galvenais uzdevums ir sniegt vides, ekonomiskus vai sociālus labumus saviem biedriem vai daļu turētājiem vai vietējām teritorijām, kurās tas darbojas, nevis radīt finansiālu peļņu; un
- c) kas var iesaistīties [enerģijas] ražošanā, tostarp no atjaunojamiem energoresursiem, sadalē, piegādē, patēriņā, agregēšanā, energoresursu uzglabāšanā, energoefektivitātes pakalpojumu sniegšanā vai elektrisko transportlīdzekļu uzlādes pakalpojumu sniegšanā, vai sniegt citus energopakalpojumus saviem biedriem vai daļu turētājiem;

Salīdzinot abu direktīvu definīcijas, galvenās atšķirības saistītas ar kopienas darbības ģeogrāfiskajām robežām (AER kopienas kritērijs) un tehnoloģijām (tikai AER vai tikai elektroenerģija):

	Iedzīvotāju energokopiena Direktīva 2019/944	AER kopiena Direktīva 2018/2001
Dalība	Fiziskas un juridiskas personas, iestādes un pašvaldības, nelieli uzņēmumi	Fiziskas un juridiskas personas, iestādes un pašvaldības, nelieli uzņēmumi, ja komercdarbība nav primārā darbības joma
Ģeogrāfiskas robežas	Nav ierobežojumi, var pastāvēt arī pārrobežu energokopienas	Akciju turētāji un dalībnieki atrodas to AER projektu tuvumā, kurus kopiena pārvalda un attīsta
Darbības jomas	Tikai elektroenerģija: Ražošana, sadale, piegāde, patēriņš, agregācija, uzkrāšana, energoefektivitātes pakalpojumi, elektroauto uzlāde vai citi	Visas jomas, kas saistītas ar AER - enerģijas ražošanu, sadale, patēriņš un pārdošana

	pakalpojumi	
Tehnoloģijas	Tehnoloģiski neitrālas	Tikai AER tehnoloģijas

2. tabula. Energokopieniu definīciju salīdzinājums (CEER, 2019)

NEKP2030

2020. gada janvārī tika apstiprināts Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam (NEKP2030). Jautājumi par energokopieniu izveidi iekļauti NEKP2030 dekarbonizācijas, energoefektivitātes un iekšējā tirgus dimensijās, taču tie skar arī pētniecību un izstrādi (piemēram, darbs pie jauna tipa tirgus modeļiem).

NEKP2030 rīcības virziens “ekonomiski pamatotas atjaunojamās enerģijas pašpatēriņa un pašražošanas veicināšana” veltīts plašākai iedzīvotāju iesaistei AER projektos. Plāns izceļ kolektīva pašpatēriņa potenciālu kontekstā ar ēku energoefektivitātes uzlabošanu (AER izmantošana var sniegt izmaksu un primārās enerģijas ietaupījumu, kā arī uzlabot SEG emisiju novērtējumu). Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma ieskatā šī rīcības virziena (rīcības virziens Nr. 4.3) pasākumi vērtēti kā tādi, kam nav ietekmes uz vidi².

Energokopieniu attīstība apskatīta rīcībpolitiku sadaļā “**sabiedrības iesaiste enerģijas ražošanā**”:

“Sabiedrības iesaiste enerģijas ražošanā var veicināt arī Latvijai noteikto mērķu sasniegšanu, tomēr šobrīd šī ietekme ir neliela. Tikpat būtiska ir sabiedrības iesaiste, lai veicinātu izpratni par energosistēmas darbību un AER nozīmi klimata mērķu sasniegšanā, kas sekojoši var veicināt izpratni par lielāka mēroga pasākumu ieviešanas nepieciešamību.”

NEKP2030 izceļ AER kopieniu aktivitātes arī gaisa piesārņojuma mazināšanas nolūkā, uzstādot ne-emisiju tehnoloģijas siltumenerģijas ražošanai. Vispārējs mērķis ir paplašināt personu loku, kas iesaistās enerģijas ražošanā, kā arī radīt labvēlīgākus nosacījumus enerģijas ražošanai pašu vajadzībām.

NEKP2030 minētie kopieniu enerģijas ieguvumi sabiedrībai un ekonomikai:

- Iedzīvotājiem un uzņēmējiem ir iespējas samazināt savus izdevumus, ražojot enerģiju pašiem
- Attīstoties energokopienām, tiek veicināta vides kvalitātes uzlabošana un tiek stimulēta vietējā ekonomika
- Izveidotas papildu darba vietas iekārtu ieviešanas pakalpojumu sniegšanā

Šī ziņojuma pielikumā apkopoti NEKP2030 pasākumi energokopieniu atbalstam.

² Skat. NEKP2030 Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma 1. pielikumu, https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionalais_energetikas_un_klimata_plans/

NAP2027

NAP2027 teksts energokopienas kā **terminu nemin, taču atbalsta atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanu, kopienu virzītu attīstību, kā arī plašāku iedzīvotāju iesaisti.**

Piemēram, prioritātes “Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība” rīcības virzienā “Dzīves vides kvalitātes uzlabošana līdzsvarotai reģionu attīstībai” [247] punkts izceļ, ka “Vietējo kopienu mērķtiecīgi virzīta rīcība (tāpat kā sakārtota publiskā infrastruktūra un pieejami kvalitatīvi pakalpojumi), kas balstīta uz resursu ilgtspējīgu izmantošanu un datiem par teritoriju ekonomiskajām, sociālajām un ekoloģiskajām priekšrocībām, ir pamats lokālās uzņēmējdarbības atbalsta sistēmu veidošanai.”

NAP2027 Telpiskās attīstības perspektīva kā vienu no lauku telpas un attīstības centru darbības virzieniem norāda “iedzīvotāju kopienu stiprināšanu”, iesaistes palielināšanu un savstarpējā atbalsta iniciatīvas. Savukārt tīkli starp kopienām minēti kā pilsētas un lauku telpas mijiedarbības dimensija. Arī Rīgas metropoles areālā paredzēts **vietējo iniciatīvu atbalsts.**

Visskaidrāk energokopienas skar rīcības virziens “Tehnoloģiskā vide un pakalpojumi”, kurā viens no mērķiem ir “[296] **Pieejami, inovatīvi un energoefektīvi risinājumi energoapgādē, panākot lielāku pašnodrošinājumu un izkliedēto enerģijas ražošanu.**”

NAP2027 vēlamu ieguldījumu efektivitāti energoapgādes sistēmas attīstībā apraksta punkts [301]:

“Nozīmīgākie atbalsta virzieni ir energoapgādes infrastruktūra, enerģijas ražošana, kā arī energopārvaldība un enerģijas patēriņa efektivizācija dažādos sektoros (t.sk. elektroapgāde, siltumapgāde, aukstumapgāde, transports). Lai uzlabotu vispārējo energoefektivitāti un izpildītu enerģijas taupīšanas saistības, būs vajadzīgi stimuli, ar ko piesaistīt lielākas privātas investīcijas šajā jomā, kā arī atbalsta mehānismi, lai **mudinātu iedzīvotājus un uzņēmumus vairāk izmantot atjaunojamo energoresursu enerģijas avotus (t. sk. pašpatēriņā), un papildu investīcijas, lai attīstītu atjaunojamo energoresursu enerģijas papildu ražošanu.**”

Par atbildīgo nosakot Ekonomikas ministriju, NAP2027 formulētais uzdevums ir punkts [318]: “Enerģētiskās drošības un neatkarības palielināšana un virzība uz pilnīgu enerģijas tirgu integrāciju, turpinot iesaisti Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācijā un gāzes vienotā tirgus izveidē, **vienlaikus atbalstot civilās enerģētikas mikroprojektus, lai iesaistītu māsaimniecības enerģijas ražošanā no atjaunojamiem avotiem pašu patēriņam un energotaupīgu ēku būvniecībā un atjaunošanā**”.

Hierarhiski augstākais valsts plānošanas dokuments ir **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam**, kas tika apstiprināta jau pirms 10 gadiem. Viens no tās virziena “Atjaunojama un droša enerģija” risinājumiem paredz, ka ir “jāattīsta arī izkliedētās un mikrolīmeņa enerģijas ražošana no atjaunojamiem energoresursiem privātajā sektorā”.

Energokopienų attīstības priekšnoteikumi RPR

Rīgas plānošanas reģiona konteksts

RPR aptver teritoriju, kur dzīvo vairāk kā 1 miljons Latvija iedzīvotāju (CSP, 2019. gada dati). Rīgas, Jūrmalas un RPR 28 novadu apdzīvojuma telpiskā struktūra ir daudzveidīga – to veido gan sarūkošas, gan augošas apdzīvotas vietas, dažādos pilsētībūvniecības periodos tapušas attīstības teritorijas, galvaspilsēta un piepilsētas, citi urbānie centri un lauku telpas.

RPR [Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam](#) un [Attīstības programmā 2014.-2020. gadam](#) stratēģisku atbalstu kopienu iniciatīvam un AER projektiem pauž vismaz trīs no astoņām prioritātēm: kopienas un to pašprietiekamība; ilgtspējīga dzīves vide; vieda attīstība. Arī 2020. gadā publicētais [Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai](#) iezīmē rīcības virzienu “energoplānošana un pielāgošanās klimata pārmaiņām”, paredzot AER izmantošanas veicināšanu. Viena no prioritātēm: “energoplānošana, tai skaitā pielāgošanās klimata pārmaiņām un aprites ekonomika”, apvienojot dabas vides un enerģētikas jomas.

RPR [Siltumapgādes attīstības rīcības programma](#) satur ieteikumus lokālo siltumapgādes sistēmu plānošanai un skaidro, ka pieprasījuma izmaiņas nākotnē galvenokārt ietekmēs “galalietotāja energoefektivitātes izmaiņas, AER tehnoloģiju attīstība, siltumenerģijas uzskaites un kontroles iespēju attīstība, ekonomiskā aktivitāte noteiktajā novadā, iedzīvotāju skaits un enerģijas galalietotāja ieradumi”.

Kā ziņo NEKP2030, RPR teritorijā sastopams lielākais pieprasījums pēc saules paneļiem elektroenerģijas ražošanā. Individuālu mikroģenerācijas iekārtu iegāde saistāma ar augstāku mājāsaimniecību maksātspēju. Līdz 2020. gada sākumam Latvijā bija reģistrēti ap 700 lietotāji, kuri elektroenerģiju ražo pašpatēriņam.

RPR ir viens no partneriem Horizon2020 projektā [C-Track-50](#), kura ietvaros tiek veicināta ilgtspējīgu enerģētikas un klimata plānu izstrāde pašvaldību līmenī un mazoglekļa ekonomikas attīstībai būtisku projektu pieteikumu sagatavošana.

Labās prakses piemēri Latvijā

Ir daudz piemēru citās valstīs, kurus izmantot par paraugu energokopienas prakses veidošanai Latvijā. Vērtīgus materiālus piedāvā Co2mmunity [datubāze](#), [gadījumu apskats](#), vietējās [rokasgrāmatas](#), kā arī JRC (2020) ziņojuma izstrādē veiktā piemēru izpēte un [rescoop.eu resursi](#).

AER kopienas kustība Latvijā atrodas attīstības sākumā. Taču sastopamas dažādas pašvaldību un iedzīvotāju iniciatīvas, kas ietver kādu energokopienas veidošanas iezīmi vai aizsākumu plašākiem AER projektiem.

Energokopienas definīcijas paredz pašvaldību līdzdarbību AER projektos kopā ar iedzīvotājiem (kā atsevišķām personām), tāpēc kā līdzšinējie piemēri izceļamas dažādas pašvaldību iestādes, kuras uzstādījušas saules enerģijas iekārtas vai siltumsūkņus. Nozīmīgs finansējuma avots iepriekšējā desmitgadē bijuši Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta [projekti](#) (piemēram, saules kolektoru uzstādīšana baseina ūdens sildīšanai Ķekavas novadā u.c.). Savukārt Vidzemē kā senāku piemēru var minēt 2010. gadā uzstādīto ģeotermālo apkures sistēmu Blomes tautas namā (finansējums no Eiropas Lauksaimniecības Fonda lauku attīstībai). Ar Emisijas kvotu izolēšanas instrumenta atbalstu saules paneļi un viedās vadības sistēma tiks uzstādīti [Gulbenes pašvaldības](#) administratīvajai ēkai; vairākās Gulbenes novada pašvaldību ēkās ūdens uzsildīšanai jau tiek izmantoti saules kolektori.

Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju sektorā kopš 2010.gada zināmākais piemērs atrodas [Siguldā](#), kur saules kolektori un granulu katls nodrošina autonomu siltumapgādi 36 dzīvokļiem. Otrs nesenāks projekts sastopams [Valmierā](#), Rīgas ielā 18, kur 2018. gadā ALTUM energoefektivitātes paaugstināšanas programmā tika atklāta pirmā daudzdzīvokļu māja ar saules kolektoriem uz jumta. To iekļaušana ēkas renovācijas projektā tika veikta pēc aktīva mājas iedzīvotāja iniciatīvas un saskaņā ar dzīvokļu īpašnieku lēmumu. Projekta aktivitāšu mērķis bija uzlabot mājas tehnisko stāvokli un samazināt izmaksu apjomu. Izmantojot solāro sistēmu, plānots iegūt 60-70% nepieciešamās enerģijas ūdens sildīšanai gadā un ietaupīt siltumenerģiju 102,03 kWh/m² gadā apjomā.

Daugavpils, Priekules un Smiltenes novadu biedrības īsteno LEADER finansētu projektu "OFF GRID: Atjaunojamā enerģija DARI PATS" ar mērķi iedrošināt iedzīvotājus, ka ir iespējams pašu rokām uzbūvēt mikroģenerācijas iekārtas pašu patēriņam, tādējādi samazinot gan iekārtu iegādes, gan enerģijas izmaksas, gan izmantot enerģiju, ko ražo bezemisiju tehnoloģijas.

2018. gadā eksperti izgatavoja saules paneļa, saules kolektora un vairāku veloiekārtu prototipus, 2019. gadā interesenti praktisko darbnīcu laikā ekspertu pavadībā piedalījās kādas iekārtas sagatavošanā, savukārt šī gada laikā tiks sagatavotas detalizētas instrukcijas iekārtu izgatavošanai mājas apstākļos. Saimniecības, kurās izvietotas mikroģenerācijas iekārtu prototipi ir atvērtas interesentu apmeklējumiem un labprāt sniedz praktiskus padomus. Darbnīcu rezultātā izveidojusies vairāk kā 100 cilvēku kopiena, kas sniedz viens otram tehniskus padomus un apspriež turpmākās iniciatīvas. DIY kustībai piederīga arī T. Krīgera aizsāktā ekonomisko "[raķeškrāšņu](#)" būvniecība. Raķeškrāšņu izplatību (ap 20 paraugu visā Latvijā) var uzskatīt par interešu kopienas piemēru.

Mobilitātes jomā Vidzemes plānošanas reģions Alūksnes un Mazsalacas novados 2019. uzsāka pilotprojektu "Transports pēc pieprasījuma". Tas ir datos par pasažieru vajadzībām balstīts mobilitātes risinājums attālajos lauku reģionos - iedzīvotāji var pieteikt braucienu 24 stundas iepriekš, un ja zvani no iedzīvotājiem netiek saņemti, transports nekursē. Pakalpojums spēj ietaupīt valsts un pašvaldību kopējās izmaksas cilvēku pārvietošanās vajadzību nodrošināšanai, kā arī mazina transporta SEG emisijas.

Co2mmunity pilotprojekti Mārupes novadā. RPR kā viens no INTERREG programmas projekta "Co2mmunity" partneriem sadarbojas ar Mārupes novada pašvaldību. "Co2mmunity" ietvaros uzsākti divi praktiski demonstrācijas projekti, kā arī veikts saražotās enerģijas un patēriņa monitorings.

Abi pilotprojekti veidoti daudzdzīvokļu māju dzīvokļu īpašniekiem kā "pašpatērētājiem, kas darbojas kopīgi". Abos objektos tiks izmantota saules enerģija – vienā no tiem saules kolektori un saules paneļi īpašnieku biedrības kopīpašumā, bet otrā – saules paneļi katram mājas dzīvoklim individuāli.

Mārupes pašvaldības sadarbībā ar RPR īpaša nozīme ir pieredzes apmaiņai ar citām "Co2mmunity" valstīm, kā arī praktiska iedziļināšanās AER projektu administratīvajā un tehniskajā pusē. Projektā piesaistīti arī tehniskie eksperti, kas veic aprēķinus par piemērotākajiem AER risinājumiem un vēlamu atbalsta intensitāti (Kamenders, 2020).

Ieguvumi un priekšrocības

Plašāka iedzīvotāju iesaiste energoapgādes sistēmas pārvaldībā veicina **piederības sajūtu un sabiedrības atbalstu pārejai uz tīrāku enerģiju un resursu ilgtspējīgāku izmantošanu**. AER direktīvā izceltie kļūdētās atjaunojamās enerģijas tehnoloģiju un uzkrāšanas sistēmu plusi tiek saistīti ar **kopienas attīstību un kohēziju**, īpaši nodrošinot ienākumu avotus un radot darbvietas vietējā mērogā.

Vērtējot galvenos energokopienas ieguvumus Eiropā (JRC, 2020) ir kopīgs īpašums, ilgtspējīgu dzīvesveidu un zemākām enerģijas izmaksām. Enerģētiskā “pilsonība” un demokrātija rodas līdz ar **kontroli pār energoresursiem un līdzvērtīgu lomu lēmumu pieņemšanā**, kā arī **dzīvotspējīgu biznesa modeļu īstenošanu**, kas nav balstīta uz tiešu subsidēšanu un pārvaldes iestāžu pārraudzību.

Tikpat nozīmīgs aspekts ir **projektu finansiālā atdeve**. Tas norāda arī uz energokopienas mijiedarbību ar citiem lietotājiem, ražotājiem, agregatoriem vai operatoriem ārpus tās organizācijas robežām. Galvenais pamatojums veikt investīcijas kopienas AER projektos ir **ieguldījumi ilgtspējīgā infrastruktūrā un “zaļa” pieeja elektroenerģijas un siltuma ražošanā**.

Brummers (2018) piedāvā izšķirt energokopienas ieguvumus 7 jomās:

(1) inovācijas ieguvumi, (2) ekonomiskie ieguvumi, (3) izglītojošie ieguvumi, (4) līdzdalības ieguvumi, (5) klimata aizsardzības un ilgtspējības ieguvumi, (6) kopienas veidošanās un pašrealizācijas ieguvumi, (7) atjaunojamās enerģijas ražošanas mērķu ieguvumi.

Jāuzsver ieguvumi, kas ne tikai attiecas uz tehnoloģiskajām inovācijām, bet arī ietekmē to, kā **mainās sabiedrības struktūras un energokopienas dalībnieku pašizpratne par enerģijas patēriņu un ražošanu, aktīvo lietotāju loma, kā arī zināšanu pieaugums par enerģijas taupīšanu** (Brummer, 2018). Pētījumi rāda, ka energokopienas dalībniekiem ir labākas zināšanas un izpratne par enerģijas patēriņa un klimata izmaiņu saistību, kā arī pieaug pilsoņu spējas piedalīties ar enerģētiskajiem jautājumiem saistītos politiskajos procesos. Visbeidzot, kategorijā ‘AER mērķu sasniegšana’ jāizceļ, ka **energokopienas esamība veicina un rada labvēlīgus apstākļus uz atjaunojamās enerģijas vērsto regulu, politikas, un programmu attīstībai nākotnē**.

Ierobežojumi un šķēršļi

Co2mmunity autoru kolektīva (Ruggiero et al., 2019) veiktais izvērtējums Baltijas jūras reģiona kontekstā atklāj, ka Latvijā (līdzīgi kā Somijā un Polijā) **enerģētikas politikas ir vismazāk atbalstošas kopienas enerģijas projektiem**, un pārmaiņas nav notikušas ilgākā periodā. Kopienas iniciatīvas kā sabiedrības organizācijas forma atrodas starp pārvaldi un uzņēmējdarbību. Latvijā **pilsoniskais sektors un kooperatīvu darbība vēl nav pietiekami attīstīta**. Centralizēti pārvaldītās energosistēmas liberalizācija **vēl nav kļuvusi draudzīga sabiedriskām iniciatīvām** un nav pietiekami atvērta hibrīdām sadarbības formām.

Nacionālā mērogā NEKP2030 vērtējumā sabiedrības līdzdalība enerģijas ražošanā Latvijā ir zema, tāpēc kopienas enerģijas attīstībai jāstāpjas ar vairākiem izaicinājumiem. Kā viens no šķēršļiem pašpatēriņa pieaugumam NEKP2030 skatījumā ir **stimulējošu instrumentu iztrūkums**, bet otrs – **regulējums, kas neveicina iniciatīvas**. NEKP2030 norāda arī uz šķēršļiem, kas saistīti ar projektu **augstajām sākotnējām izmaksām un atmaksāšanās periodu**. Tādējādi pašražošanas iekārtu uzstādīšana šķiet pieejama nelielam īpašnieku lokam. Lai gan šis vērtējums primāri attiecas uz individuāliem aktīvajiem lietotājiem, kas iegādājas

saules paneļus, kolektoros vai siltumsūkņus, izmaksu ierobežojumi skar arī līdzdalību energokopienī izveidē.

Savukārt AER direktīva norāda uz šķēršļiem plašākā kontekstā: “Pieredze liecina, ka **pārredzamu noteikumu trūkums, kā arī neefektīva dažādu atļauju piešķiršanas iestāžu koordinācija** kavē no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas plašāku izmantošanu.”

Vērtējot līdzšinējo praktisko pieredzi daudzdzīvokļu māju atjaunošanā un AER tehnoloģiju uzstādīšanā, Valmieras gadījumā izaicinājums bija ilga laika, kamēr mājas iedzīvotāji vienotās par darbu veikšanu. Tehniskā projekta izstrāde ir ne tikai ilga, bet arī dārga, jāsastopas ar projektētāju trūkumu.

Co2mmunity pilotprojektu īstenošanā iesaistītie speciālisti Mārupes novadā uzsver, ka lēmumu pieņemšanā un projekta vadībā nepieciešamas tehniskas zināšanas par juridiskiem un grāmatvedības jautājumiem, atļaujas un saskaņošana. Vajadzīgas arī sākotnējās investīcijas projekta sagatavošanai. Tā kā kopienu enerģijas projektu pieredze Latvijā vēl ir neliela, **katrai iniciatīvai jāatrod individuāla pieeja**, lai orientētos administratīvos un tehniskos nosacījumos.

Neto norēķinu sistēma, kurai potenciāli varētu būt kopienu enerģijas projektus stimulējoša ietekme, par pašražoto un tīklā nodoto / saņemto elektroenerģiju labvēlīgākus nosacījumus piedāvā tikai mājāsaimniecībām (fizikām personām), taču **netiek piemērota juridiskām personām**, tā izslēdzot kolektīvo pašpatēriņu un kopienu kā juridisku personu izveidi.

Plašāku aprakstu par neto norēķinu sistēmas darbību skat. 3. pielikumā.

Energokopienī tiesiskais ietvars un regulējums

Juridiskās formas

Elektroenerģijas tirgus direktīva paredz, ka energokopienas līdztekus citām iniciatīvām uzskatāmas par sadarbības formu, tāpēc nevajadzētu pastāvēt ierobežojumiem attiecībā uz to juridiskās personas veidu: “iedzīvotāju **energokopienas var veidot kā jebkāda veida vienības**, piemēram, asociācijas, kooperatīvus, partnerības, bezpeļņas organizācijas vai mazos un vidējos uzņēmumus”.

Galvenā energokopienī pazīme ir tāda, ka **to īpašumu pārvalda un lēmumus pieņem biedri vai daļu turētāji**. Tātad kopienā ir organizatoriska vienība, kurā iesaistās dažādas personas (iedzīvotāji, uzņēmumi), saglabājot tiesības to atstāt un izvēlēties citu energoapgādes pakalpojumu piedāvājumu.

“Kopienī enerģijas projektu plānošanai, izstrādei, ieviešanai un rezultātu uzturēšanai ir **jānodrošina arī iekšēja (vietas) sabiedriskā kontrole**, kurā seko līdzī kopienī enerģijas projektu pamatprincipu ievērošanai. Šī **demokrātiskā pārvaldīšana nodrošina arī veiksmīgāku kopienī uzņēmuma ekonomiskā modeļa uzturēšanu**, jo tieši patērētājs ir tas, kas kopienī enerģijas ražotājam nosaka arī savas enerģijas patērišanas vajadzības, kas lielā daļā gadījumā veicina enerģijas patēriņa samazināšanu un mazina atkarību no fosilajiem enerģijas resursiem.” (Vancāne, 2014)

Kā skaidro ASSET (2019), juridisko formu dažādība sniedz fleksibilitāti, kas nepieciešama jauniem biznesa modeļiem – tāpēc jāizvairās no regulējuma, kas formalizētu neatbilstošus ierobežojumus:

“Vairums energokopienas strādā peļņai, neskatoties uz faktu, ka lielākā daļa atsevišķu dalībnieku iemesls piedalīties nav tīri komerciāli nolūki un potenciālie ieņēmumi visbiežāk nav galvenais virzītājspēks pievienoties energokopienai. Tāpēc šķiet dabiski ar laiku pārtraukt pret energokopienām vērst speciālu attieksmi un ļaut tām darboties atvērtā enerģijas tirgū nākotnē.”

Darbības modeļa “dzīvotspēja”, kas nesarūk līdz ar publiskā finansējuma pārtraukšanu, ir politikas veidotājiem svarīgs jautājums. NEKP2030 izpēti par energokopienām “biznesa modeļiem” plāno veikt līdz 2026. gada beigām. Savukārt Lauku attīstības programmu un vietējo rīcības grupu atbalstīto LEADER projektu kontekstā būtiski ir **neizvirzīt nesamērīgas uzņēmējdarbības prasības** (peļņas gūšanas kritērijs var būt izslēdzošs).

Cilinskis (nepublicēts manuskripts) ir izstrādājis priekšlikumus **energokopienas kā sociālā uzņēmuma** darbībai. Latvijā 2018. gadā tika pieņemts [Sociālā uzņēmuma likums](#). Cilinskis norāda, ka sociālā uzņēmuma statuss energokopienām primāri atbilstošs to vides aizsardzības mērķu dēļ un īpaši piemērots gadījumiem, kad energokopienas plāno strādāt kā bezpeļņas uzņēmumi, sākotnēji saņemot atbalstu valsts vai pašvaldību programmās.

Kā norāda ASSET (2019, 56.lpp): “Vairums energokopien, kas šodien pastāv Eiropā, **nav sākušas ar skaidru organizatorisko struktūru**, tā atklājas un attīstās energokopienas veidošanās procesā. Kooperatīvu kā jaunuzņēmumu labā prakse rāda, ka organizatoriskās kompleksitātes mazināšanai, neliels dalībnieku skaits strādā vislabāk.”

Arī JRC (2020) sniedz diezgan plašu tipiskāko juridisko formu uzskaitījumu, kas liecina gan par dažādiem pārvaldības modeļiem, gan regulējumu:

(1) Kooperatīvi, (2) Sabiedrības ar ierobežotu atbildību, (3) Nodibinājumi un fondi, (4) Mājokļu asociācijas (īpašnieku/īrnieku biedrības), (5) Bezpeļņas uzņēmumi (tipiski ciemu siltumapgādē Dānijā), (6) Publiskās / privātās partnerības, (7) Pašvaldības komunālo pakalpojumu uzņēmumi.

Izslēdzot vai obligāti kritēriji energokopien organizatoriskajai struktūrai atrodami direktīvu definīcijās un nosacījums. Piemēram, AER direktīvas izpratnē kopienas veido dalībnieki, kuriem ir teritoriāla saikne ar iecerēto projektu (vietēji bāzētas kopienas). Līdzīgi Elektroenerģijas tirgus direktīva paredz ierobežot energoapgādes komersantu dalību kopienas pārvaldībā.

Sadarbība ar citiem energosistēmas dalībniekiem

Eiropas Energo regulatoru padomes pārskatā par energokopienām (CEER 2019) tiek identificētas 4 galvenās regulējuma jomas, kas īpaši attiecināmas uz elektroenerģijas ražošanu un sadali:

Patērētāju aizsardzība. Energokopienas darbība apvieno enerģijas ražošanu ar piegādi, tāpēc būtiski, lai energokopienas dalībnieki saglabā savas individuālās patērētāju tiesības, piemēram, mainīt piegādātāju, nodrošinot pakalpojuma kvalitāti un līgumisko noteiktību.

Balansēšana un fleksibilitāte. Energokopienas var uzlabot klientu fleksibilitātes potenciālu, kā arī efektīvāk integrēt tīklā atjaunojamo enerģiju un tādas jaunas tehnoloģijas kā elektroauto uzlāde. Efektīvam tirgus dizainam jāspēj samazināt vispārējās izmaksas visiem, ne tikai energokopienas dalībniekiem. Uz dažādiem piegādātājiem jāattiecinā skaidri līgumu nosacījumi un datu caurspīdība, bet šis jautājums primāri attiecas uz trešajām pusēm (agregatoriem) un nav specifisks energokopienām.

Biznesa modeļi un tirgus uzbūve. Vietējam patēriņam jāsasauca ar efektīviem tirgus cenas signāliem. Elektroenerģijas tirdzniecība tiek organizēta plašos apgabalos, jo tā nodrošina izmaksu ziņā efektīvāko ražošanu.

Tīklu piederība, pārvaldība un attīstība. Dalībvalstu ziņā ir noteikt, vai energokopienām var piederēt tīklu infrastruktūra. Izstrādājot konkrētu pieeju, vajadzētu izvairīties no aktīvu dublēšanas, garantēt ekonomisko efektivitāti un regulējumu veidot saskaņā ar pastāvošo sadales sistēmas operatoru darbības ietvaru.

Minētie punkti norāda uz ciešu saistību ar sistēmas operatoriem – energokopienas atkarību no sadales (arī pārvades) tīklu darbības nosacījumiem, izmaksām un ģeogrāfisko izvietojumu.

Piemēram, pieslēguma izmaksas būs atkarīgas no tā jaudas un atrašanās vietas kopējās sistēmas ietvaros līdzīgi kā jebkuram galalietotājam. Sadales sistēmas operatora ieskatā **tīkla pakalpojumu izmaksas energokopienām būtu iespējams samazināt, veicot pieprasījuma, ražošanas un uzrāšanas balansēšanu kopienas robežās** (t.i. patēriņa laiks, jauda, plānošana).

Atjaunojamās enerģijas direktīvā (22. pants) paredzētā **tīkla operatora un energokopienas sadarbība var izpausties kā precīzas informācijas apmaiņa**, kas nodrošina netraucētu darbību katra energosistēmas dalībnieka darbības laukā.

Kopienas dalībnieku tiesības izstāties un mainīt piegādātāju energokopienām var radīt kādu nestabilitāti, līdz ar to saglabājas arī publiskā tīkla izmantošanas nozīme un lielo operatoru loma. AS “Sadales tīkls” norāda, ka sadarbība ar teritoriālām energokopienām viena vai vairāku nekustamo īpašumu robežās ir piemērotāka nekā ar virtuālām (telpiski izkliedētām) kopienām. Nekustamā īpašuma ietvaros kopienas dalībnieki elektrotīkla darbību var organizēt paši, saskaroties ar operatoru tikai elektroenerģijas tīkla ārējā pieslēguma vietā.

Saskaņā ar AER direktīvas preambulu:

“Atjaunojamās enerģijas kopienām būtu jāspēj savstarpēji dalīties ar enerģiju, kas tiek saražota to kopienai piederošajās iekārtās. Tomēr kopienas locekļi nebūtu jāatbrīvo no tādām attiecīgajām izmaksām, maksām, nodevām un nodokļiem, kas līdzīgā situācijā būtu jāsedz galapatērētājiem, kas nav kopienas locekļi, vai ražotājiem, vai ja minētajiem pārvedumiem tiek izmantota publiskā tīkla infrastruktūra.”

Finansējums, tarifi, nodokļi

Latvijas pašnovērtējuma ziņojumā par finanšu instrumentu pieejamību AER projektu attīstībai (FIRESPOL, 2019) autori norāda, ka šī joma ir sadrumstalota. Galvenās iespējas līdzekļu piesaistē nākotnē nodrošinās finanšu institūciju un publisko aizdevēju ieinteresētība, kā arī ES budžeta prioritātes.

“Zemāku ieguldījumu un ietekmi sniedz sabiedrība un gala lietotāji, patērējot ar AER ražotu enerģiju. Zema ietekme tiem šobrīd ir tādēļ, ka sevišķi elektroenerģijas esošā tarifu politika neveicina jaunu ražotājlietotāju veidošanos un ar AER ražotajai enerģijai netiek piešķirta prioritāte.”

Zemo sabiedrības un galalietotāju ietekmi uz AER īpatsvaru elektroenerģijas ražošanā FIRESPOL izvērtējums saista ar ražotājlietotājiem nemotivējošu elektroenerģijas tarifu politiku, jo **AER tehnoloģijām netiek piešķirta prioritāte elektropārvadei un sadalei tīklā**. Autori iesaka arī pārskatīt **pieslēguma pie tīkla izmaksu dalījumu**, kad projektu attīstītāji saskaras ar augstām izmaksām, kuru aprēķina modelis nav pietiekami caurspīdīgs (FIRESPOL, 2019, 13.lpp.).

AS “Sadales tīkls” ieskatā **tarifu samazināšana par sadales sistēmas operatora sniegtajiem pakalpojumiem nebūtu pamatota** – finansiāls ieguvums kopienu dalībniekiem primāri gūstams no pašražotās elektroenerģijas efektīvas vietējās izmantošanas un atbilstoša pieslēguma veida.

Papildus pieslēguma vai tīkla izmantošanas izmaksām (tarifi) **kopienu AER projektu budžetu ietekmē arī nodokļi**. Jurušs (2020), analizējot nodokļus vēja enerģijas kopienām, secina, ka pašvaldības ir nepietiekami finansiāli ieinteresētas AER projektu attīstībā, jo to budžetā nenonāk daļa no uzņēmumu ienākuma nodokļa. Jurušs iesaka apsvērt nodokļu atlaišu piemērošanu AER kooperatīviem – gan uzņēmējdarbības, gan nekustamā īpašuma jomā.

Kopējā nodokļu politikas zaļināšanas ietvarā NEKP2030 paredz daļu no dabas resursu nodokļa un akcīzes nodokļa ieņēmumiem novirzīt **valsts AER un energoefektivitātes veicināšanas fondā** (NEKP2030 pasākumu plāna horizontālo pasākumu H.8 punkts). Šī fonda līdzekļi tiks izmantoti aizdevumiem kopienu projektu īstenošanai, kā arī grantiem projektu izstrādei.

Sagaidāms, ka saskaņā ar NAP2027, kā arī ES fondu programmēšanas nosacījumiem publiskais finansējums kļūs pieejamāks neemisiju tehnoloģiju uzstādīšanai, īpaši, lai **palīdzētu sasniegt gaisa kvalitātes mērķus pilsētās** kopā ar SEG emisiju samazinājumu.

Gaisa kvalitāti daudzviet pasliktina individuālo apkures iekārtu radītais piesārņojums. Kur tehniski un ekonomiski piemērotāk, tiks atbalstīta centralizētās siltumapgādes tīklu paplašināšana. Taču blīvākas apbūves un īpaši daudzdzīvokļu māju sektorā noderīgi būs arī **kompleksie kolektīvie AER risinājumi**, apvienojot saules kolektorus, biomasas katlus vai siltumsūkņus.

Kamenders (2020), balstoties uz izvērtējumu par dažādu daudzdzīvokļu māju kopienu projektu izmaksām, secina, ka vēlamā atbalsta intensitāte dažādām tehnoloģijām atšķiras, taču izmaksu ziņā viskonkurētspējīgākie pagaidām ir vienīgi granulu katli. Līdz ar to nepieciešami lielāki privāti ieguldījumi vai arī publiskais finansējums, kas atmaksājas, **ja jāveic novecojušu un piesārņojošu apkures sistēmu nomaiņa**.

Energokopienu veidošanu un darbību, protams, galvenokārt ietekmēs to dalībnieku intereses, sadarbības formāts un tiem pieejamie brīvie līdzekļi. Papildus pārvaldes institūciju administrētajam tarifam, nodokļu vai grantu atbalstam, nozīmīgāki kļūs arī **finanšu institūciju, piemēram Eiropas Investīciju bankas un Altum piedāvātie instrumenti**.

Jurušs (2020) norāda arī uz **nodokļu režīma pilnveidošanas iespējām**, lai veicinātu pašvaldību ieinteresētību atjaunojamās enerģijas projektu īstenošanā (UIN daļas novirzīšana

pašvaldību budžetā), kā arī ieviestu ekonomiskus stimulus enerģijas kooperatīvu darbībai (elektroenerģijas nodoklis, NĪN u.c.).

Secinājumi

Kopienų AER projekti var izpausties dažādos veidos, taču iedzīvotāju energokopienas vai atjaunojamās enerģijas kopienas (īsāk – energokopienas) ir organizatorisks jēdziens, kas raksturo atšķirīgu dalībnieku sadarbību, resursu pārvaldību, darbības jomu vietējā energosistēmā un kopienu kā juridisku personu / tiesību subjektu.

Eiropas zaļais kurss izvirza pāreju uz tīru enerģiju un patērētāju iespēcināšanu par vienu no politikas un ilgtspējīgu finanšu prioritātēm. Savukārt Tīrās enerģijas pakotne ietver regulas un direktīvas, kas atbalsta plašāku energokopienų un aktīvo lietotāju līdzdalību energosistēmas pārkārtošanā. Lai sasniegtu kopīgos klimatam neitrālākas ekonomikas mērķus, kopienu AER projekti īstenošana kļūst arvien aktuālāka visās dalībvalstīs.

Latvijas NEKP2030 iedzīvotāju pašreizējo līdzdalību ilgtspējīgas enerģijas ražošanā vērtē kā zemu un pasākumu plānā paredz vairākus atbalsta mehānismus pašpatērētājiem, kā arī energokopienām. Arī NAP2027 atbalstāmo iniciatīvu klāstā iekļauj “civilās mikroģenerācijas” AER projektus, taču konkrētus uzdevumus saistībā ar kopienām enerģijas ražošanā un patēriņā neizvirza.

Latvijā vēl nav īstenoti tipiski energokopienų projekti, taču sastopamas vairākas saistītas iniciatīvas, piemēram, saules kolektoru uzstādīšana atjaunotai daudzdzīvokļu mājai vai pašvaldību ēku aprīkošana ar AER tehnoloģijām. Nozīmīgi ir Co2mmunity pilotprojekti Mārupes novadā, kuru īstenošanā iesaistās arī pašvaldības speciālisti un tehniskie eksperti, apzinot projektu administratīvos un finansiālos šķēršļus.

Galvenās kopienu AER projektu sniegtās priekšrocības ir plašāks sabiedrības atbalsts energosistēmas dekarbonizācijai, kā arī piederības un vietas identitātes uzlabošana. Ne mazāk nozīmīga ir iespēja ietekmēt energopakalpojumu izmaksas, kā arī veikt ilgtspējīgas investīcijas un nodarboties ar uzņēmējdarbību sociālu un vides mērķu dēļ.

Galvenie šķēršļi ir kopienu AER projektus atbalstošas politikas trūkumus un regulējums, kas neveicina kopienu kā juridisku personu plašāku iesaisti pašražotas elektroenerģijas izmantošanā (tajā skaitā neto norēķinu sistēmas trūkumi). Ar projektiem saistītās administratīvās un tehniskās procedūras ir resursu ietilpīgas, sākotnējās izmaksas ir diezgan augstas, kā arī vietējā mērogā iztrūkt kooperatīvu un pilsonisko iniciatīvu pieredzes.

Tāpat kā darbības jomas (enerģijas ražošana, sadale, uzkrāšana, tirdzniecība, energoefektivitātes, e-mobilitāte u.c.), arī energokopienų juridiskās formas var būt dažādas. Saskaņā ar AER direktīvu un Elektroenerģijas tirgus direktīvu kopienas var veidot kā uzņēmumus vai nevalstiskas organizācijas, kuru dalībnieki var būt gan fiziskas personas, gan pašvaldību iestādes, gan MVU. Ierobežojumi attiecas tikai uz tādu komersantu dalību, kuru primārā darbības joma ir energoapgādes pakalpojumi.

Nozīmīga ir energokopienų sadarbība ar citiem energosistēmas dalībniekiem, īpaši elektroenerģijas sadales sistēmas operatoriem, kā arī siltumapgādes uzņēmumiem un pašvaldībām. Regulējuma būtiskākās jomas ir patērētāju aizsardzība, sistēmas balansēšana un fleksibilitāte, biznesa modeļi, kā arī tīklu pārvaldība un izmaksu dalījums.

Līdzšinējās kopienu enerģijas iniciatīvas ir uzsāktas, pateicoties dažādu programmu un projektu finansējumam (ES energoefektivitātes atbalsta fondi, Lauku attīstības programma un LEADER, INTERREG). Nākamajā plānošanas periodā iespējas izmantot publisko finansējumu energokopienų darbības veicināšanai kļūs plašākas. Vienlaikus kopienu kā to dalībnieku veidotu un vadītu organizāciju attīstība būs galvenokārt atkarīga no motivācijas veikt privātus ieguldījumus, meklējot izmaksu efektīvākos energoapgādes risinājumus vietējā kontekstā.

Rekomendācijas un priekšlikumi

Energokopienām labvēlīga regulējuma izveide

Rekomendējam:

- ✓ Enerģētikas likumā un Elektroenerģijas tirgus likumā ietvert energokopienų definīcijas un darbības nosacījumus.
- ✓ Stiprināt dzīvokļu īpašnieku biedrības un rast sinerģiju ar renovācijas projektiem (Dzīvokļa īpašuma likums un Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums).
- ✓ Nodrošināt publiskās pārvaldes iestāžu / pašvaldību dalību energokopienās.
- ✓ Pilnveidot neto norēķinu sistēmu elektroenerģijas ražošanai no AER, iekļaujot kopienų organizācijas, vai izstrādāt alternatīvus norēķinu modeļus.
- ✓ Līdzsvarot ieguvumus un izmaksas ar citiem energosistēmas dalībniekiem, un vienoties par kopienų savstarpējās sadarbības noteikumiem.

Lai gan pastāv dažādas iespējas dibināt biedrības un uzņēmumus, kuru darbības mērķi var saistīti ar enerģijas ražošanu vai energoefektivitāti, kopienų AER projektu attīstībai atbilstoši ES Tīras enerģijas pakotnes tiesību ietvaram ir nepieciešami papildinājumi normatīvajos aktos. Atbalstošas un noturīgas normatīvās vides veidošanu rekomendē vairāki ziņojumi (JRC 2020, Savaresi 2019).

Lai nostiprinātu **energokopienų kā juridisku personu tiesības un pienākumus, primāri ir grozījumi [Enerģētikas likumā](#)**. Energokopienų definīcija, kas pievienojama 1. panta terminu uzskaitījumam, vēlams, apvienotu gan AER direktīvas, gan Elektroenerģijas tirgus direktīvas nozīmes, jo atšķirība starp tām nav tik būtiska. Drīzāk, īpaši atbalsta nosacījumi vai ierobežojumi, kas attiecas uz “atjaunojamās enerģijas kopienās” vai “iedzīvotāju energokopienās” precizējami kā apakšpunkti atsevišķā likuma pantā.

Būtu svarīgi likumā energokopienų **definēt tā, lai skaidri saprotama energokopienų atšķirība no energoapgādes komersanta, tostarp energokopienų attiecības ar licencēšanas prasībām**, ja energokopienų darbībā ir energoapgādes komersantam raksturīgas funkcijas, piemēram, enerģijas ražošana un pārdošana. Tāpat jāseko, lai no [Elektroenerģijas tirgus likuma](#) dotās elektroenerģijas ražotāja definīcijas (1. panta 10. punkts) piemērošanas energokopienās neizrietētu tādi ierobežojumi vai pienākumi, kas ir pretēji energokopienų darbības būtībai (šī likuma 26. pants (Tiešā līnija) varētu būt viens no svarīgākajiem).

Energokopienų darbība siltumapgādē jāskata Enerģētikas likumā definētās (1. panta 28. punkts) lokālās, individuālās un centralizētās siltumapgādes kontekstā (4²) un 22²). ES enerģijas politika virzās uz to, ka CSA, kur tāda ir iespējama, nodrošina efektīvāko enerģijas izmantošanu. Energokopienų darbība varētu tikt skatīta arī tā, ka energokopienās tiek paredzēta **iespeja piedalīties CSA kā juridiskam dalībniekam**.

Tā kā netiek prognozēta daudzskaitlīga energokopienų veidošanās, kas varētu negatīvi ietekmēt energoapgādes sistēmas efektivitāti, piegādes drošību vai sabiedrisko pakalpojumu pieejamību un izmaksas, administratīvo resursu taupīšanas nolūkā **nav nepieciešama apjomīga regulējuma izstrāde**. Drīzāk, ir jāiedrošina iedzīvotāju, uzņēmumu un pašvaldību spēja pašorganizēties ilgtspējīgas enerģijas ražošanas un patēriņā iniciatīvām, kā arī **jāpārskata ierastais dzīvokļu īpašnieku biedrību likumdošanas ietvars**

energoefektivitātes un kopīpašuma apsaimniekošanas kontekstā. Piemēram, [Dzīvokļa īpašuma likuma](#) saturā nostiprināmas dzīvokļu īpašnieku kopienu veidošanas un kolektīvā AER pašpatēriņa tiesības. Savukārt [Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā](#) atbalstāma energokopienas iesaiste pakalpojumu sniegšanā un pašpatēriņa veicināšana.

No AER iegūtas enerģijas pašpatērētājiem – gan individuāli, gan kolektīvi – ir veltīts AER direktīvas 21. pants. 21.panta 7.punkts norāda, ka **atbalsts pašpatēriņam un stimulējošie pasākumi jāattiecinā arī uz īrniekiem, kā arī mazturīgām un neaizsargātām māsaimniecībām.** Līdz ar to tiesības piedalīties energokopienā jāpiešķir arī īrniekiem, ne tikai īpašniekiem.

AER direktīvas 22. pants “Atjaunojamās enerģijas kopienas” uzsver, ka **galalietotājiem, īpaši māsaimniecībām, ir tiesības brīvi piedalīties AER kopienā, saglabājot savas tiesības un pienākumus.** Ierobežojumi var tikt attiecināti uz privātu uzņēmumiem, kuriem “šāda līdzdalība ir primārais komercdarbības vai profesionālās darbības veids”.

Politikas veidotāju skatījumā viens no svarīgākajiem jautājumiem energokopienas regulējumā skar komercdarbību un peļņu – kā kopienas ir nošķiramas no komersantiem, ja to dalībnieki ir arī MVU, un tās sniedz pakalpojumus ne tikai kopienas dalībniekiem. **AER direktīva paredz, ka kopienas drīkst nodarboties ar komercdarbību un piedalīties AER atbalsta shēmās, un tas ir svarīgi arī no godīgas konkurences viedokļa. Taču energoapgādes komersanti Enerģētikas likuma izpratnē nevar būt kopienas dalībnieki** (piemēram, elektroenerģijas tirgotāja veidota biedrība vai SIA nebūtu uzskatāma par energokopienas, ja arī tā nodarbojas no AER iegūtas enerģijas pašpatēriņu).

Vienlīdz būtiski ir stimulēt, ka energokopienas veidošanā un darbība iesaistās publiskā sektora iestādes. Saskaņā ar AER direktīvas 22. panta 4.h. apakšpunktu **“publiskā sektora iestādēm tiek sniegts normatīvs un spēju veidošanas atbalsts,** kas ļauj tām veicināt un veidot atjaunojamās enerģijas kopienas, un palīdz iestādēm tajās tieši piedalīties”.

AER direktīvas 22.panta 2. punkts paredz energokopienas tiesības “ražot, patērēt, uzkrāt un pārdot atjaunojamo enerģiju, tostarp slēdzot atjaunojamo energoresursu elektroenerģijas pirkuma līgumus”. 4. punkts precizē, ka kopienas sniegtajiem komerciālajiem energopakalpojumiem piemēro noteikumus (t.i. kā to paredz likums [Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem](#) un Elektroenerģijas tirgus likums). Taču valsts pienākums ir atcelt normatīvus šķēršļus energokopienas darbībai un novērst diskrimināciju (īpaši – nepamatotas izmaksas mazu AER iekārtu darbībai).

Elektroenerģijas tirgus direktīvas III nodaļas “Patērētāju iespēcināšana un aizsardzība” 16. pants ir veltīts iedzīvotāju energokopienām. Tas nosaka, ka dalība energokopienās ir atvērta, kā arī dalībniekiem ir tiesības no tām izstāties. **Iestājoties energokopienā, dalībnieki nezaudē māsaimniecības vai aktīvā lietotāja tiesības.** 16. panta 3. punkta d) apakšpunkts paredz, ka energokopienas “attiecinā uz pašražotās elektroenerģijas patēriņu saņem tādu pašu attieksmi kā aktīvie lietotāji”, un saskaņā ar 15. panta 2. punkta e) apakšpunktu tās bez diskriminācijas “pienācīgi un līdzsvaroti piedalās sistēmas vispārējo izmaksu sadalē”.

Elektroenerģijas tirgus likuma 30.¹ pants **“Elektroenerģijas neto norēķinu sistēma”** attiecas tikai uz māsaimniecību lietotājiem, tāpēc to ieteicams papildināt ar tādām juridiskām personām, kas darbojas kā energokopienas, tajā skaitā pašvaldību un valsts iestādēm.

Energokopienas priekšrocība ir saražotās **enerģijas koplietošana jeb savstarpējā sadale.** Kā norāda sadales sistēmas operators, lielākam dalībnieku skaitam veidojot mikrotīklus ar iekšējiem elektroenerģijas patēriņa un norēķinu noteikumiem, izmaksu efektivitāte pieaug.

Tāpēc vienlīdz būtiska ir **energokopienas dalībnieku iekšējā norēķinu, komunikācijas un kontroles sistēma**. Ja esoša neto norēķinu sistēma tiek piemērota energokopienai līdzvērtīgi kā mājsaimniecības galalietotājam (1 pieslēgums), dalībniekiem ir jāatrod pieeja savstarpējiem norēķiniem, ņemot vērā dažādos elektroenerģijas patēriņa ritmus.

Iespējams, piemērotāks risinājums būtu **alternatīvas neto norēķinu sistēmai, kas balstītas uz jauniem norēķinu modeļiem, vadoties sistēmas operatoru ieteikumiem**. AS “Sadales tīkls” skaidrojums pievienots ziņojuma 3. pielikumā.

Energokopienas sniegtās priekšrocības vērtējamas kontekstā ar citiem sistēmas dalībniekiem. Tāpēc būtiski ir AS “Sadales tīkls” ekspertu ieteikumi:

“Sistēmas operatora darbība, elektroapgādes drošuma un sprieguma kvalitātes nosacījumi ir strikti regulēti, ko sistēmas operators ņem vērā uzturot savu sistēmu un plānojot tās attīstību. Sistēmas operatora iespējas, plānot savu ilgtermiņa attīstību 10 gadu periodā, ņemt vērā energokopienas, agregatoru, pieprasījuma reakcijas pakalpojumu sniedzēju pakalpojumu esamību u.c. ir salīdzinoši ierobežotas, jo tas nevar paļauties uz to, ka šie dalībnieki darbosies arī rīt, parīt un pēc gada. Regulējumā jābūt paredzētai kādai **ATBILDĪBAS pārdalei starp sistēmas operatoru un citu sistēmas dalībnieku**, kura darbība tiek ņemta vērā, plānojot sistēmas attīstību, piemēram, atliekot jaunu sistēmas jaudu ieviešanu, pamatojoties uz to, ka kopienas darbības rezultātā ir samazinājies sistēmā sadalītās elektroenerģijas apjoms un nepieciešamā jauda.

Lai sistēmas operators varētu iesaistīties energokopienas un citu jaunu tirgus attīstības principu pilotprojektu īstenošanā, ir **nepieciešams REGULĒJUMS sistēmas operatoru iesaistei pilotprojektos**, kuru ietvaros var piemērot atkāpes no spēkā esošo normatīvo aktu prasībām. Zināms, ka citās Eiropas valstīs tiek nodrošinātas “smilšu kastes” jeb nosacījumi atkāpēm no spēkā esošā regulējuma, lai operatori varētu iesaistīties un izmēģināt pilotprojektu ietvaros jaunus elektroenerģijas tirgus nākotnes risinājumus, kas iespējams neatbilst spēkā esošo normatīvo aktu prasībām.”

Kopienas AER projektu finansēšanas avotu dažādošana

Rekomendējam:

- ✓ Iekļaut energokopienas Kohēzijas politikas atbalsta mērķos “viedāka Eiropa” un “zaļāka un oglekļa mazietilpīgāka Eiropa” 2021-2027. gada ES fondu programmēšanas periodā.
- ✓ Atbalstīt kopienu AER projektus Lauku attīstības programmā, paredzēt LEADER finansējumu “viedo ciemu” iniciatīvām.
- ✓ Uzsākt valsts (un pašvaldību) fondu izveidi, piesaistot arī emisiju tirdzniecības sistēmas fondu līdzekļus.
- ✓ Identificēt kopienu enerģijas projektus Eiropas Investīciju Bankas, komercbanku aizdevumu piešķiršanas kritērijos un ilgtspējīgu finanšu plānošanā.
- ✓ AER atbalsta shēmās radīt vienlīdzīgus nosacījumus ar komersantiem, paredzēt motivējošu nodokļu režīmu.

Līdzšinējās kopienu enerģijas iniciatīvas Latvijā tapušas saistībā ar publiskā finansējuma pieejamību dažādos fondos un programmās. Paredzams, ka **atbalsts grantu vai aizdevumu**

veidā būs izšķirīgs arī nākamajā desmitgadē, īstenojot ES Tīras enerģijas pakotnes virzīto patērētāju iespēcināšanu un energokopienų veidošanu.

Tā kā NAP2027 un NEKP2030 pauž atbalstu AER kopienų projektiem un iedzīvotāju aktīvākai līdzdalībai energosistēmas pārkārtošanā, **pamatota ir kopienų AER projektu iekļaušana ES fondu nākamā perioda programmēšanā**. 2020. gada pavasarī nozaru ministriju vadībā notiek politikas pamatnostādņu un kohēzijas politikas fondu darbības programmas izstrāde, bet vasarā tiks organizēta sabiedriskā apspriešana.

Kohēzijas fondu finansējums 2021.-2027. gadam tiks paredzēts 5 politikas mērķiem: tostarp “**vidēja Eiropa**” un “**zaļāka, oglekļa mazietilpīgāka Eiropa**”. Otrais mērķis īpaši uzsver pāreju uz tīrāku enerģiju un klimata aizsardzību. Līdz ar gaisa kvalitātes uzlabošanas mērķiem pilsētās, kopienų AER projekti īpaši atbalstāmi siltumapgādes, energoefektivitātes, kā arī e-mobilitātes jomās. Nozīmīgs instruments AER izmantošanas veicināšanai var būt arī **Kopējās lauksaimniecības politikas finansējums** - Lauku attīstības programmas atbalsta mērķi un LEADER [Viedo ciemu](#) projekti. Līdztekus jāveicina **sabiedrības līdzdalība** ES fondu programmēšanā un projektu ieceru definēšanā.

Sekojoš **FIRESPOL (2019)** rekomendācijām, ieteicams arī vairāk popularizēt un plašāk izmantot **Eiropas Investīciju bankas** piedāvāto finansējumu un tehnisko palīdzību projekta idejas attīstībai, kā arī apgūt **finanšu instrumentu** iespējas. Tā kā arvien lielāku popularitāti iegūst ilgtspējīgas finanses, kopienų biznesa modeļi var nodrošināt arī **jaunu pieeju zaļo investīciju plānošanā**.

Sekojoš **Juruša (2020)** ieteikumiem, atbalstāma iecere par **kopienām un pašvaldībām izdevīga nodokļu režīma piemērošanu**. Tā kā līdzšinējie AER atbalsta mehānismi Latvijā ir bijuši sarežģīti īstenojami un nākotnē gaidāmi jauni tirgus principos balstīti pasākumi, kopienų līdzdalība var rast pieeju, kā novērst pretrunas starp sabiedrisko labumu, vides aizsardzību un komerciālām interesēm.

Saskaņā ar AER direktīvu:

“Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka **atjaunojamās enerģijas kopienas var piedalīties pieejamajās atbalsta shēmās ar tādiem pašiem nosacījumiem kā lielie dalībnieki**. Tāpēc būtu jāļauj dalībvalstīm veikt attiecīgus pasākumus, piemēram, sniegt informāciju, tehnisku un finansiālu atbalstu, samazināt administratīvās prasības, iekļaujot uz kopienų vērstus solīšanas kritērijus, veidojot atjaunojamās enerģijas kopienų vajadzībām atbilstošus solīšanas periodus vai arī nodrošinot atjaunojamās enerģijas kopienām iespēju saņemt atlīdzību tiešā atbalsta veidā, **ja tās atbilst mazo iekārtu prasībām.**”

Latvijas Vēja enerģijas asociācija norāda, ka kopienām un komersantiem jānodrošina vienlīdzīgas iespējas pārdot elektroenerģiju galapatērētājiem.

Iesaiste, koordinācija un piekļuve informācijai

Rekomendējam:

- ✓ Izveidot AER vienoto kontaktpunktu, uzlabot piekļuvi “know-how” resursiem un informācijai par esošajiem pašražotājiem un kopienām
- ✓ Uzsākt valsts institūciju veidotas informācijas kampaņas, paužot atbalstu pilsoniskām un energokopienų iniciatīvām

- ✓ Publicēt monitoringa datus, skaidrot projektu “oglekļa pēdas” – SEG emisiju ietaupījums, energopatēriņš, no AER saražotā enerģija, atbalsta intensitāte u.c.
- ✓ Palielināt pilsonisko līdzdalību ar apkaimju un vides organizāciju palīdzību.
- ✓ Uzsākt pētījumus un stiprināt sadarbību ar zinātniskām institūcijām.

Īstenojot NEKP2030 paredzēto, Latvijā ir jāizveido vienotais kontaktpunkts, kā to nosaka AER direktīva:

Norādījumu sniegšana pieteikumu iesniedzējiem administratīvo atļauju pieteikšanas un piešķiršanas procesa laikā ar administratīva kontaktpunkta starpniecību ir paredzēta, **lai samazinātu sarežģītību, ar kuru saskaras projektu izstrādātājs, un palielinātu efektivitāti un pārredzamību, tostarp no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas pašpatērētājiem un atjaunojamās enerģijas kopienām.** Šādi norādījumi sniedzami atbilstīgā pārvaldības līmenī, ņemot vērā dalībvalstu īpatnības. Vienotajiem kontaktpunktiem visa administratīvā procesa laikā būtu jāsniedz pieteikuma iesniedzējam norādījumi un tas jāatbalsta tā, lai pieteikuma iesniedzējs atļaujas piešķiršanas procesa pabeigšanai nav spiests sazināties ar citām administratīvām struktūrām, izņemot gadījumus, kad pieteikuma iesniedzējs tam pats dod priekšroku.

Lai uzsvētu kopienu virzītu AER projektu lomu energosistēmas dekarbonizācijā, vēlams veikt valsts institūciju organizētas informācijas kampaņas. Piemēram, **VARAM un EM, paužot atbalstu energokopienų dibināšanai,** atsaucoties uz kādu no topošās ES fondu darbības programmas pasākumiem un aicinot tā samazināt individuālās oglekļa pēdas. Ieteicams noteikt **kvantitatīvu mērķi energokopienų pienesumam AER īpatsvara pieaugumā** šajā desmitgadē.

Nozīmīga iniciatīva būtu arī **datu publicēšana,** kas ļautu salīdzināt un tuvāk iepazīties ar konkrētu projektu sniegumu (enerģijas monitoringa dati, oglekļa pēdas aprēķini, atbalsta intensitāte u.c.). Izvērtējums par energosistēmas ietekmi uz vidi un resursu ietaupījumu ēku, transporta vai pakalpojumu sektoros ietekmē izvēles par ilgtspējīgu mājāsaimniecību, apkaimju, pilsētu un lauku telpu attīstību. Esošo klimata pārmaiņu ierobežošanas pienākumu kontekstā arvien lielāka nozīme ir individuālajiem **SEG emisiju budžetiem gan pilsētu, gan apkaimju, gan mājāsaimniecību mērogā.**

Latvijā kā vienā no pēcpadomju sistēmas sabiedrībām pilsoniskās institūcijas ir mazāk attīstītas, tāpēc energokopienų piesaiste jau esošām teritoriālām, profesionālām vai interešu biedrībām un kooperatīviem lielā mērogā nav paredzama. Tomēr **apkaimju un vides organizāciju aktivitātes var būt nozīmīgs resurss** kopienų iniciatīvu uzsākšanā.

Daļa no energokopienų idejām ir radušās sadarbībā ar zinātniskām institūcijām kā **praktisks un eksperimentāls rezultāts studiju un pētniecības procesam universitātē** (piemēram, projekts [Energy Collective](#)). Kā perspektīvas ieceres varētu uzskaitīt:

(1) Energoneitrālie, energoneatkarīgie, nulles emisiju kvartāli, (2) Jaunās apbūves privātmāju grupas un ciemati, (3) Apkaimes, kurās nav centralizētas siltumapgādes un ir gaisa piesārņojuma problēmas, (4) Viedāka daudzdzīvokļu ēku atjaunošana, uzstādot bezemisiju tehnoloģijas, (5) Pašvaldības siltumapgādes uzņēmumu darbības uzlabošana, (6) Digitālas kontroles un komunikācijas sistēmas viedai enerģētikai, (7) E-mobilitātes kooperatīvi, (8) Mazaizsargātu lietotāju nodrošinājums ar energoapgādi, (9) Apgaismojuma un sadzīves tehnikas nomaīņa, (10) Ilgtspējīgas biomasas un biogāzes projekti, (11) Vēja parku kooperatīvās formas un vietējās attīstības fondi.

Kopienu AER projektus un klimatneitralitāti veicinoša plānošana

Rekomendējam:

- ✓ Uzsvērt energokopienų lomu NEKP2030 īstenošanā, definēt saistītus dekarbonizācijas mērķus, pārskatot NEKP2030 2023. gadā.
- ✓ Attīstīt telpiskās plānošanas rīkus un aktualizēt Ilgtspējīgus enerģijas un klimata rīcības plānus.
- ✓ Stiprināt Rīgas enerģētikas aģentūras kapacitāti.
- ✓ Akcentēt sadales sistēmas operatoru īpašo lomu, balstoties uz abpusējiem ieguvumiem.
- ✓ Vēja enerģijas projektos vairojot sociālo akceptu, apgūt kopienas īpašuma formas un izstrādāt vadlīnijas komerciāliem projektiem.

NEKP2030 mērķi un ieskicētie pasākumi ir pamats, lai citu teritoriālu vai nozaru attīstības plānošanas dokumentu izstrādē paredzētajos līdzdalības procesos skaidrāk motivētu enerģijas lietotājus enerģijas patēriņa un ražošanas paradumu maiņai, kā arī virzītu pasākumus klimatneitralitātes sasniegšanai. Kā paredz AER direktīvas 22. panta 5. punkts, informācija par valstu paveikto kopienām labvēlīga regulējuma un atbalsta pasākumu jomā jāiekļauj **NEKP2030 progresa ziņojumos un atjaunotajā versijā 2023. gadā.**

Papildus sektorālajai pieejai, jāattīsta arī telpiskās plānošanas metodes un rīki, ņemot vērā, kā novietojuma jautājumi AER projektu īstenošanā ir primāri. **Telpiskā pieeja ietver arī sociālos, ekoloģiskos un ainavas aspektus**, kas veido vietas vērtības un attīstības perspektīvas. Kā skaidro AER direktīvas 5. pants:

Dalībvalstis nodrošina, ka valsts, reģionālā un vietējā līmeņa kompetentās iestādes, plānojot – tostarp, veicot **agrīnu telpisko plānošanu** –, projektējot, būvējot un atjaunojot pilsētu infrastruktūru, rūpnieciskos, komerciālos vai dzīvojamos rajonus un energoinfrastruktūru, tostarp elektroenerģijas, centralizētās siltumapgādes un aukstumapgādes, dabasgāzes un alternatīvo kurināmo/degvielu tīklus, paredz **noteikumus par atjaunojamās enerģijas integrēšanu un ieviešanu, tostarp par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas pašpatēriņu un atjaunojamās enerģijas kopienām, un nenovēršama atlikumsiltuma vai atlikumaukstuma izmantošanu.** Dalībvalstis jo īpaši mudina vietējās un reģionālās administratīvās iestādes, plānojot infrastruktūru pilsētās, attiecīgā gadījumā iekļaut arī siltumapgādi un aukstumapgādi no atjaunojamiem energoresursiem un apspriesties ar tīklu operatoriem, lai ņemtu vērā to, kā energoefektivitātes un pieprasījuma reakcijas programmas, kā arī konkrēti noteikumi par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas pašpatēriņu un **atjaunojamās enerģijas kopienām ietekmē operatoru plānus par infrastruktūras attīstību.**

Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāni un pašvaldību **attīstības programmas** ir nozīmīgi vietēja līmeņa instrumenti kopienų AER projektu identificēšanai. Savukārt kļiedētas ražošanas un pārvaldības decentralizācijas jautājumi skatāmi arī **pārvades un sadales sistēmu operatoru attīstības stratēģijās.**

Rīgas enerģētikas aģentūras kapacitātes stiprināšana būtu prioritāra, lai panāktu plašāku projektu mērogu un daudzveidību galvaspilsētā. Atšķirībā no ministriju virzītas politikas, aģentūras darbība ir nepieciešama tieši pilsētas pārvaldībā un tehniskā atbalsta sniegšanā.

Īpaši **vēja enerģijas izmantošanā** kopienu pieeja ir būtiska sociālā akcepta uzlabošanai plānošanas procesos (Āboltiņš, 2019). Maziem projektiem (nelielas jaudas vēja elektrostacijām) var būt piemērots arī kooperatīvu īpašuma modelis. Pēc Latvijas Vēja enerģijas asociācijas ieteikuma **kopienu projektu kategorijai atbilstu vēja elektrostaciju uzstādīšana ar kopējo jaudu līdz 10 MW**, nošķirot tos no komerciāliem projektiem. Liela mēroga investīcijām ar centralizētu īpašuma un pārvaldības struktūru atbilstošāka varētu būt vietējo atbalsta fondu veidošana (ar vai bez pašvaldības starpniecības). Risinājums “vietējā labuma” jautājumiem gan ekoloģiskā, gan vietas attīstības perspektīvā vērts apkopot, izstrādājot **vēja enerģijas labās prakses vadlīnijas**. (Plašāka informācija atrodama [WinWind](#) projekta rekomendācijās.)

Elektroenerģijas ražošana, siltumapgāde, energoefektivitāte, enerģētiskā nabadzība, mobilitāte ir temati, kas **var būtiski uzlabot plānošanas risinājumu un pakalpojumu kvalitāti dažādos mērogos, taču nenodrošina sociālekonomisko sistēmu transformāciju**. Tomēr starptautiskās atjaunojamās enerģijas aģentūras (IRENA, 2020) pārskatu par inovācijām pārejai uz 100% no AER iegūtu elektroenerģiju Zviedrijā noslēdz atziņa, ka tieši sociālajam akceptam būs izšķirīga loma iekļaujošā pārejā uz tīrāku enerģiju. Mainoties enerģijas patērētāju lomai, paplašinoties sadarbībai un tehnoloģiskajām iespējām, energokopienų ietekme nākamajās 2 desmitgadēs augs.

Atsauces

Āboltiņš, R. 2019. [Analysis of factors affecting deployment of wind energy in Latvia and potential solutions](#). Green Liberty, Riga.

ASSET 2019. [Energy Communities in the European Union](#).

Bauwens, T. 2020. When community meets finance. Nature Energy, Vol 5. <https://doi.org/10.1038/s41560-019-0547-3>

Brummer, V. 2018. Community energy – benefits and barriers: A comparative literature review of Community Energy in the UK, Germany and the USA, the benefits it provides for society and the barriers it faces. Renewable and Sustainable Energy Reviews, Vol 94. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2018.06.013>

CEER 2019. [Regulatory Aspects of Self- Consumption and Energy Communities](#).

Cilinskis, E. (nepublicēts). Vietējās enerģijas sistēmas kā sociālie uzņēmumi. Manuskripts.

COMPILE 2019. Roberts, J., Frieden, D., Gubina, A., 'Energy Community Definitions', Compile Project: Integrating Community Power in Energy Islands.

FIRESPOL 2019. Finanšu instrumenti investīcijām atjaunojamās enerģijas jomā. Latvijas reģionālais pašvērtējuma ziņojums.

IRENA 2020. [Innovative solutions for 100% renewable power in Sweden](#), International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi.

JRC 2020. Caramizaru, A. and Uihlein, A., [Energy communities: an overview of energy and social innovation](#), EUR 30083 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Jurušs, M. 2020. Nodokļu risinājumi investīciju piesaistīšanai vēja parkos. WinWind.eu projekta prezentācija.

Kamenders, A. 2020. Ieskats mazas jaudas AER projektos. Tehniski ekonomiskais pamatojums. Prezentācija Co2mmunity seminārā 06.03.2020.

Kudreņickis, I. 2020. Kopienas iesaiste vēja parkos. WinWind.eu projekta prezentācija.

Moroni, S., Alberti, V., Antonucci, V., & Bisello, A. 2019. Energy communities in the transition to a low-carbon future: A taxonomical approach and some policy dilemmas, Journal of Environmental Management, 236, pp. 45-53. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.01.095>

Ruggiero, A., Isakovic, A., Busch, H., Auvinen, K., & Faller, F. 2019. [Developing a Joint Perspective on Community Energy: Best Practices and Challenges in the Baltic Sea Region](#), No. 2, p. 33.

Savaresi, A. 2019. The Rise of Community Energy from Grassroots to Mainstream: The Role of Law and Policy. Journal of Environmental Law, Vol 31. <https://doi.org/10.1093/jel/eqz006>

Vancāne, S. 2014. [Vadlīnijas kopienu enerģijas projektu īstenošanai](#).

Zemītis, M. 2020. Eiropas Zaļais kurss. Prezentācija diskusijai ar Inesi Vaideri ES Mājā.

Pielikumi

P1 - NEKP2030 pasākumi energokopienų atbalstam

NEKP2030 pasākumu plāns (4. pielikums) ietver šādas paredzētās rīcības:

H.7. Paātrināt un vienkāršot AER tehnoloģiju ieviešanas (t.sk. atļauju) procedūru un nodrošināt sabiedrisko labumu no AER projektiem.

Līdz 2022. gada beigām izveidots kontaktpunkts un izstrādātas vadlīnijas.

- Izveidots vienotais kontaktpunkts AER tehnoloģiju ieviešanas atļauju izsniegšanai, izvērtējot iespēju tam nodrošināt konsultācijas arī citām ieinteresētajām pusēm, pašvaldībām, nekustamā īpašuma īpašniekiem u.c.
- Nodrošināti publiski pieejami apraksti un instrukcijas AER tehnoloģiju attīstītājiem nepieciešamo atļauju saņemšanai
- Noteikti maksimālie atļauju izsniegšanas termiņi atkarībā no plānotās uzstādāmās elektriskās jaudas un jaudas atjaunināšanai.
- Izstrādātas vadlīnijas atjaunojamās enerģijas projektu virzītājiem, tostarp attiecībā uz savlaicīgu sabiedrības iesaisti un sociāli atbildīgu investīciju veikšanai attiecībā uz AER projektu attīstīšanu Latvijā
- Izstrādāts regulējums, lai vietējas sabiedrības kopienas var gūt labumu no to pašvaldībās plānotiem AER projektiem

H.8. Veicināt AER izmantošanas veicināšanai un energoefektivitātes uzlabošanai nepieciešamā finansējuma iegūvi.

Līdz 2022. gada beigām veikts izvērtējums, izveidots fonds, uzsākti projekti.

- Izveidots AER veicināšanas un energoefektivitātes uzlabošanas fonds pasākumu finansēšanai, t.sk. veicot šādas darbības:
- Izvērtēta iespēja AER veicināšanas un energoefektivitātes uzlabošanas fonda izveidei (un attiecīgi izveidots fonds), kurā tiktu novirzīti 25% no ienākumiem, kas iegūti no ar enerģētiku saistītām darbībām – naftas produktu un dabasgāzes akcīzes nodokļa un DRN par energoresursu izmantošanas darbībām, kas piemērots enerģijas ieguvei izmantotajam kurināmajam un degvielai (11.2., 11.3.pasākums), kā arī no gūtajiem ieņēmumiem no meža zemju izsolēm (no AS “Latvijas valsts meži” peļņas dividendēm) un valsts nekustamo īpašumu iznomāšanas vēja parku būvniecībai (3.3.pasākums), valsts AER statistikas tirgošanas citām valstīm (ja īstenots H.10.pasākums) un noteikts apjoms no EKII
- Izvērtēta iespēja fondam nodrošināt nepieciešamo finansējumu (aizdevumus) uzņēmumiem, AE kopienām un pašvaldībām AER projektu finansēšanai, kā arī pēc iespējas nodrošināt granta daļu projekta idejas attīstībai un tehniskai palīdzībai.
- Izvērtēt iespēju fondā AE kopienų projektu finansēšanai novirzīt arī EKII finansējumu

1. rīcības virziens. Ēku energoefektivitātes uzlabošana

1.5. Noteikt nosacījumus AER tehnoloģiju uzstādīšanai ēku energoefektivitātes pasākumu veikšanā

Līdz 2022. gada beigām izstrādāts vismaz viens tiesību akts, kurā iekļautie nosacījumi tiek pildīti

- Tiesību aktos – uz ES struktūrfondu un KF plānošanas perioda vadības likumā pamata izdotajos tiesību aktos, nozaru tiesību aktos, kas izstrādāti, lai noteiktu ES struktūrfondu un citu finansējuma avotu ietvaros īstenojamo pasākumu atbalsta nosacījumus, noteikts pienākums ēkām – daudzdzīvokļu mājām un privātmājām, kurās tiek veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, ņemot vērā emisiju samazināšanas nepieciešamību, izvērtēt:
 - tehnisko un juridisko iespējamību un ekonomisko pamatojumu ēkas pieslēgšanai pie CSA
 - iespējamību uzstādīt ne-emisiju AER tehnoloģijas siltumenerģijas ražošanai vai elektroenerģijas ražošanai
- Ja veicot izvērtējumu, tiek secināts, ka šāda iespēja ir tehniski un juridiski iespējama un ekonomiski pamatota, tad ne-emisiju AER tehnoloģiju ražošanai uzstādīšana ēkām – daudzdzīvokļu mājām un privātmājām, kurās tiek veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, ir obligāta

4. rīcības virziens. Ekonomiski pamatotas enerģijas pašražošanas, pašpatēriņa un AE kopienu veicināšana

4.1. Izstrādāt tiesisko regulējumu enerģijas pašražošanas un pašpatēriņa veicināšanai

Līdz 2021. gada jūlijam izstrādāts regulējums pašpatērētājiem un 2023. gada jūlijs.

- Izstrādāts regulējums, lai atļautu un atvieglotu procedūru vairākiem AE pašpatērētājiem darboties kopīgi, lai ražotu, patērētu, uzkrātu un pārdotu elektroenerģiju
- Izstrādāt līdzsvarotu regulējumu, lai pilnvērtīgi nodrošinātu dažādām AE pašpatērētāju grupām tiesības pārdot saražotās elektroenerģijas pārpalikumu, tostarp izmantojot savstarpējas tirdzniecības mehānismus (*peer-to-peer trading*)
- Izstrādāts taisnīgs atbilstošo nodokļu piemērošanas regulējums pašpatērētājiem
- Izstrādāts regulējums, lai atļautu lietotājiem atslēgties no neefektīvas siltumenerģijas sistēmas, nolūkā pašiem ražot sev nepieciešamo enerģijas veidu no AER, kā arī lai noteiktu regulāru sistēmas izvērtējumu

4.2. Izstrādāt risinājumu elektroenerģijas neto sistēmas izmantošanas veicināšanai.

Līdz 2020. gada beigām veikts izvērtējums.

- Izvērtēta neto uzskaites sistēmas pārveide uz neto norēķinu sistēmu, ņemot vērā elektroenerģijas ik-stundas cenu

- Izvērtēta iespēja veikt grozījumus tiesību aktos, nosakot, ka juridiskās personas varēs izmantot elektroenerģijas norēķinu neto sistēmu, ņemot vērā pieslēguma nodrošināšanas izmaksas / izmaksas par infrastruktūras lietošanu
- Izvērtēta iespēja paplašināt neto sistēmas pielietojumu, attiecinot to arī uz vienas mājsaimniecības īpašumā esošām attālināti uzstādītām iekārtām
- Izvērtēta iespēja pilnīgai OIK atcelšanai uzkrātajai un no tīkla atpakaļ saņemtajai elektroenerģijai

4.3. Veicināt energokopienu un AE kopienu izveidi.

Izstrādāts regulējums līdz 2021. gada vidum un pētījums līdz 2026. gada beigām.

- Izstrādāts regulējums energokopienu un AE kopienu izveidei
- Izstrādāts regulējums, kas paredz AE kopienu iekļaušanu AER atbalsta pasākumos, kur atbilstoši
- Veikt pētījumu par vismaz vienu dzīvotspējīgu biznesa modeli energokopienas un AE kopienas darbībai

P2 – Ekspertu diskusijas apkopojums

Pārskats par ekspertu diskusiju: energokopienu un AER projektu attīstība Latvijā

Rīgas dome, 2020. gada 6. marts, 13:00-16:00

Dalībnieki

A. Kamenders (Co2mmunity, RTU), A. Kurms (Sadales tīkls), A. Pētersone (Ekonomikas Ministrija (EM)), A. Pētersone (Zaļā brīvība), Ā. Ādlers (Pierīgas partnerība), D. Armane (EM), D. Grīnberga (RPR), E. Augustiņš (Renesco), E. Vīgants (LSUA, LAEF), E. Cilinskis (EM), G. Gangītis (Co2mmunity), I. Francis (RPR), I. Krēmere (Mārupes pašvaldība), K. Pētersone (Zaļā brīvība), K. Ločs (Mārupes pašvaldība), L. Rozentāle (EM), R. Āboltiņš (eksperts), S. Paegle (RPR).

Prezentācijas

Ilgvars Francis: Ievads un Co2mmunity projekta aktualitātes

Krista Pētersone: Rekomendāciju izstrāde energokopienu attīstībai [skat. pielikumā]

Agris Kamenders: Ieskats mazas jaudas AER projektos. Tehniski ekonomiskais novērtējums [skat. pielikumā]

Diskusijas galvenie punkti

- Atbalsts individuālajiem AER projektiem un CSA
- Neto sistēma un kopienas vietējā uzskaites un norēķinu sistēma
- AER direktīvas un Elektroenerģijas tirgus direktīvas pārņemšana, Enerģētikas likums
- Kopienas “pašveidošanās”, līdzdalība, informēšana (saražotā, patēriņa, CO2, tehniskie dati)
- Vietējās siltumapgādes sistēmas un ilgtspējīgi resursi
- NEKP2030 plānotais, ES fondi, kontaktpunkts
- Enerģētiskā nabadzība – primāri atbalsts energoefektivitātei
- Pašvaldību iesaiste – pienākumi un konsultatīva loma
- Vēja enerģijas kopienas – labās prakses vadlīnijas, uzņēmums kā kopienas dalībnieks

Diskusijas saturs

... *nelieli kopīgi AER projekti un CSA...*

Diskusija sākas, apspriežot tehniski ekonomisko vērtējumu par AER 3 projektiem siltumapgādē: (1) saules kolektori uz daudzdzīvokļu mājas jumta, (2) konteinerveida katlumāja ar granulu katlu daudzdzīvokļu mājas apkurei, (3) dziļurbuma siltumsūkņus vairākām privātmājām.

A. Kamenders skaidro, ka individuālos AER risinājumus ir potenciāls attīstīt, kad nepieciešams atteikties no fosilā kurināmā, elektroenerģijas vai kāda cita “dārga, netīra, darbietilpīga apkures veida”: izmaksu ziņā vien un bez finansiāla atbalsta to realizācija nav rentabla. Aptuvenas aplēses atbalsta intensitātei konkrētā piemērā (var mainīties atkarībā no projekta): ~50% saules kolektoriem, ~35% siltumsūkņiem. Granulu katli konkurētspējīgi ir jau tagad, atbalsts nav nepieciešams.

R. Āboltiņš iesaka ekonomiskos aprēķinus par atbalsta intensitāti dažādām tehnoloģijām izmantot veicināšanas pasākumu un finanšu instrumentu izstrādē. Vairākas publikācijas liecina, ka dažādās Eiropas valstīs AER individuālos risinājumus lielākoties izvēlas tikai patērētāji, kuriem ir brīvi finanšu resursi ieguldījumu veikšanai, tāpēc publiskais finansējums būs nepieciešams kopienu enerģijas projektu attīstībai plašākā mērogā. (Vērtējams kontekstā ar NEKP2030 1.5. pasākumu “Noteikt nosacījumus AER tehnoloģiju uzstādīšanai ēku energoefektivitātes pasākumu veikšanā”, kā arī atbalstu centralizētās siltumapgādes (CSA) attīstībai).

A. Kamenders apstiprina, ka atbalsta mehānismi būtu jānodala – izvairoties no savstarpējas konkurences un nosakot, kad tie ir prioritāri autonomiem privātmāju AER vai CSA projektiem pēc kopējiem vides un sociāliem ieguvumiem. Lai gan privātmājās AER iekārtu uzstādīšana ir laba investīcija, jāvērtē, kurās teritorijās pēc tām ir lielākā nepieciešamība – piemēram, blīvi apdzīvotās vietās bez apkures sistēmām vai kur tās ir novecojušas un funkcionē slikti investīciju trūkuma dēļ. Būtiski samazināt jaunu emisiju avotu rašanos. Nākamajā ES daudzgadu budžetā tiks atbalstītas augstas efektivitātes tehnoloģijas (svarīgi, lai tas neveicina pāreju uz individuālu gāzes apkuri). Vairumā gadījumu pilsētās CSA ir efektīvākās un konkurētspējīgākās sistēmas arī no vides viedokļa. Nākotnē tām ir liels potenciāls arī vēja jaudu balansēšanā. Gan pašvaldībām, gan teritoriju attīstītājiem būtu pienākums izvērtēt un plānot AER izmantošanu siltumapgādē.

...Neto sistēma...

A. Kurms iepazīstina ar vienu no secinājumiem diskusijā par elektroenerģijas mikrotīkliem – jo mikrotīkls ir lielāks, jo izdevīgāks, rēķinot uz vienu dalībnieku. Off-grid sistēmu veidošana atsevišķi (“tikai pašam”) ir daudz dārgāk, salīdzinot ar lielāku dalībnieku skaitu / kopienu.

G. Gangītis piekrist, ka lielākas vietējās sistēmas varētu strādāt efektīvāk, tomēr Mārupes pilotprojekts nākas saskarties ar daudz šķēršļiem. [Co2mmunity projekta ietvaros uzsākti 2 pilotprojekti Mārupē: daudzstāvu dzīvojamā māja ar saules kolektoriem un paneļiem un vairāku dzīvokļu māja ar saules paneļiem. Tiks veidota arī enerģijas monitoringa sistēma.] Ja daudzdzīvokļu mājas iedzīvotāji apvienojas biedrībā, tas ir strupceļš, jo biedrība kā juridiska persona, uzstādot saules paneļus, nevar iesaistīties neto sistēmā. Savukārt tiem, kas neizveido kopienas / biedrības, ir priekšrocība. Mārupes pilotprojektā noskaidrots, ka potenciālās biedrības šobrīd nav gatavas lielām investīcijām. Arī mazo pilotprojektu īstenošanai nepieciešama “laipošana”, bet tā ir iespēja sniegt ieteikumus kopējās sistēmas uzlabošanai. Neto sistēma būtu vienkāršākais atbalsta mehānisms, turklāt sadales sistēmas operatoram - iespēja samazināt tīkla zudumus.

K. Ločs papildina, ka neto sistēma, kas ir izslēdzīga pret biedrībām, ir lielākais šķērslis. Tas pats attiecas arī uz neto sistēmu valsts un pašvaldības iestādēm. Neto sistēmas trūkums mazina motivāciju. Tieši daudzdzīvokļu mājas ir lielākā mērķauditorija kopienu enerģijas projektiem, tāpēc būtu jādomā plašāk, kā iesaistīt AER izmantošanā vairāk iedzīvotāju un atbalstīt to veidotās kopienas (biedrības kā juridiskas personas). Arī pašvaldības ēku (bērnudārzu, skolu) AER projekti ir laba iespēja pārliecināt iedzīvotājus par to vērtību. Kā vēl viens šķērslis ir sarežģīts projektu saskaņošanas process, turklāt tam nepieciešama tehnisko konsultantu piesaiste, par ko daudzi nevēlas maksāt papildus.

A. Kurms piebilst, ka neto sistēma nav vienīgais veids, kā klients var nodot elektroenerģiju tīklā un saņemt atlīdzību. Arī ierobežojums, ka neto sistēma attiecas vienīgi uz mājāsaimniecībām, varētu tikt mainīts, jo tam pamatā nav tehniski šķēršļi.

L. Rozentāle skaidro, ka neto sistēmas paplašināšanai, iekļaujot juridiskas personas, var būt juridiski šķēršļi. To var interpretēt kā valsts atbalstu un tas jāaskaņo ar Eiropas Komisiju. Bet tā kā ES direktīvas (AER direktīva 2018/2001 un Elektroenerģijas tirgus direktīva 2019/944) paredz atbalstu kopienām, to būs iespējams risināt.

...Direktīvu transponēšana, Enerģētikas likums...

E. Cilinskis atzīmē, ka šogad aktuāla ir abu direktīvu (2018/2001 un 2019/944) pārņemšana. Dažu mēnešu laikā vajadzētu sagatavot likumprojektus. Enerģētikas likumā varētu transponēt gan iedzīvotāju energokopienas, gan atjaunojamās enerģijas kopienas definīcijas. Jāskatās, kādi vēl likumi grozījumi būtu nepieciešami. Piemēram, grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā par neto sistēmu. Viens no jautājumiem ir, kā neto uzskaitē, kas šobrīd tiek piemērota individuālām mājsaimniecībām, darbotos arī attiecībā uz energokopienas tīkla pieslēgumiem. Kopienas darbības jomas var būt dažādas, ne tikai elektroenerģija. Juridisko ietvaru ierobežot nav nepieciešams. Tās varētu būt gan biedrības, gan sociālie uzņēmumi kā SIA apakšskategorija (*Sociālā uzņēmuma likuma 5.pants 1.3. apakšpunkts paredz kā "tā iegūto peļņu nesadala, bet iegulda statūtos noteikto mērķu sasniegšanai"). Jāpieņem, ka pārmaiņas nenotiks strauji (tostarp sociālā kapitāla un kooperatīvu tradīcijas trūkums). Ir vajadzīgi pilotprojekti.

... ES fondi...

E. Cilinskis informē, ka nākamā perioda ES fondu mērķos galvenais atbalsts varētu būt AER, īpaši saules elektroenerģijas izmantošanai, kā arī lokālajām un individuālajām siltumapgādes sistēmām. Īpaša programma – saistībā ar gaisa kvalitātes uzlabošanu – paredzēta pilsētu teritorijās, tā ir ļoti būtiska tieši VARAM politikas jomās. Tālākā perspektīvā noderīgi var būt arī Modernizācijas fonds un EKII. Būtiski ir izveidot dzīvotspējīgas sistēmas, kas nebalstās tikai uz projekta laiku un investīciju atbalstu, bet spētu komerciāli darboties. Kamēr nav aprobēti pilotprojekti, to nevajadzētu īpaši sasteigt.

... Kopienas līdzdalība...

D. Grīnberga turpina, ka Co2mmunity projekts ir bijusi lietderīga cīņa, kurai vēlams turpinājums. Lai tiktu līdz pozitīviem un reāliem nākamajiem projektiem, veiksmīgām investīcijām. Būtiska ir līdzdarbība un iedzīvotāju iesaiste, tas ir jauns modelis.

Ā. Ādlers iepazīstina ar "viedo ciemu" stratēģijām Leader programmā. Mērķis ir veidot kopienas, kuras "pašas nonāk līdz šādiem lēmumiem" par enerģijas projektiem vai mobilitātes risinājumiem. Tāpēc tehnoloģiskie un juridiskie priekšnoteikumi nav noteicošie, svarīga ir kopdarbība. Ieteikums aicināt piedalīties arī Zemkopības ministrijas pārstāvjus, kuri strādā ar Leader programmu. Vietējo rīcības grupu darbā energokopienas varētu apvienot uzņēmējdarbības iniciatīvas ar vietas potenciāla veidošanu. Būtiski nepiemērot izslēdzošus nosacījumus, piemēram, attiecībā uz peļņas gūšanu.

E. Cilinskis iesaka noskaidrot, kādas priekšrocības energokopienām sniegtu kooperatīvs, salīdzinot ar biedrībām un SIA, kā arī kādas izmaiņas nepieciešamas likumā.

... Vietējie siltumapgādes projekti ...

E. Vīgants piebilst, ka arī siltumapgādes operatoriem nākotnē būs obligāts pienākums iepirkt pārpalikumu gan no pašražotājiem, gan kopienām un komersantiem. Veidosies sinerģija starp centralizēto siltumapgādi un individuālajiem ražotājiem, lai sasniegtu augstāku efektivitāti kopīgi. Skandināvijas pieredze – centralizētā siltumapgāde nelielos ciematos darbojas kā

bepeļņas uzņēmumi (vada kopiena, kooperatīvi, izmantojot vietējos kurināmā resursus un zināšanas).

K. Ločs atsaucas uz Somijas piemēru, kur biedrību veidošana ir noteikta likumā, kas atvieglo kopīpašuma apsaimniekošanu. Interesants piemērs ar daudzdzīvokļu māju, kura atslēgusies no centralizētās apkures, un izmanto tikai siltumsūkņus.

K. Pētersone vaicā, vai arī Latvijā ir izredzes pašvaldību siltumapgādes uzņēmumos ieviest kopienu principus to pārvaldībā / īpašuma struktūrā, vai arī iestrādāt kā kritērijus komersantu projektos, kam tiks paredzēts publiskais finansējums.

E. Vīgants atbild, ka pašvaldības var apsvērt plašāku dalībnieku iesaisti uzņēmumu pārvaldībā, tas ir lēmums, kam nepieciešams politisks atbalsts. Privātas CSA gadījumā ir jāatrod sinerģija, lai komersantam ir interese sadarbībai. Piemēram, Ludzā šķeldu pērk no vietējiem piegādātājiem, kas neregulāri ievēd nelielu kurināmā apjomu, bet tas ir abpusēji izdevīgi. Pagaidām nav skaidrs, kāds ES fondu atbalsts nākamajā periodā tika paredzēts centralizētajai siltumapgādei.

... *NEKP2030*...

A. Pētersone apstiprina, ka NEKP2030 atjaunojamās enerģijas kopienu jautājums ir aktuāls. Plāns ir salīdzinoši progresīvs. Ir jāsāk ar pilotprojektiem tuvāko gadu laikā. Galvenie jautājumi šim gadam ir, kāds būs energokopienas juridiskais ietvars un kādas ir piemērotākās atbalsta programmas, kurās kopienu elementus iekļaut.

L. Rozentāle papildina, ka nozīmīgs solis būs arī vienota kontaktpunktu veidošana, kā to paredz AER direktīva 2018/2001. Vēl jāvienojas, kura iestāde to veiks. (No februāra EM ir vienkāršojusi atļauju saņemšanu mikroģeneratoriem, klients var uzreiz vērsties pie Sadales tīkla). Par neto sistēmas alternatīvām – pastāv iespēja slēgt individuālus līgumus ar elektroenerģijas tirgotājiem.

... *Dalīšanās ar elektroenerģiju kopienas ietvaros*...

A. Kurms skaidro, ka atšķirībā no neto sistēmas kopienu mērķis ir savstarpēji apmainīties / dalīties ar saražoto enerģiju. (K. Ločs: kopienas mērķis ir saražot sev un neko nepirkt). Neto sistēma ir vienas personas saražotās / patērētās elektroenerģijas uzskaitē. Kopienas gadījumā būtiskākais, kā tās dalībnieki dalās ar saražoto. Lai radītu kopienas darbības loģiku, neto sistēma var kalpot par pamatu [taču svarīgi, kā lietotāji veic uzskaiti un norēķinus kopienas iekšienē]. Atšķirībā no vietējām siltumapgādes sistēmām, kur lietotāji izveido nelielus autonomus tīklus, elektroenerģijas kopienās lietotāji daļu enerģijas saražo kopienā, bet pārējo daļu - pērk no citiem tirgotājiem. Tīkla operatori jāveido atbilstoša uzskaites sistēma. (K. Ločs: vērtīgs ir Helsinku piemērs).

... *Enerģētiskā nabadzība*...

K. Pētersone vaicā par enerģētisko nabadzību – cik lielā mērā tie varētu būt ar energokopienām saistīti risinājumi. E. Cilinskis atbild, ka “subsidēšana” arī nebūtu piemērotākā atbalsta forma cilvēkiem, kuri nevar atļauties to paši. Enerģētiskā nabadzība būtu jāmazina ar ēkas siltināšanu. Neizslēdz iespēju, bet arī sociālajiem uzņēmumiem ir nepieciešams darboties spējīgs biznesa modelis, kas nav tieši atkarīgs no valsts atbalsta. (Ieteikums uzsākt informēšanas kampaņas, piemēram, izmantot CO2 kalkulatorus, kas parāda AER projektu ieguldījumu klimata mērķu sasniegšanā. Svarīgi parādīt arī ekonomiskos labumus.).

L. Rozentāle skaidro, ka ir jāsāk ar enerģētiskās nabadzības definīciju un kritērijiem, kurus EM izstrādā kopā ar Labklājības ministriju (trūcīgās, maznodrošinātās personas, personas, kuras dzīvo sociālajos namos u.c.). Likuma grozījumi paredzēs, ka energoefektivitātes programmās tiks prioritāri izvērtēti, vai atbalsta pasākumos ir iekļautas arī enerģētiskās nabadzības skartās personas.

... Zema patēriņa ēkas...

E. Augustiņš atzīmē, ka nav ekonomiski pamatoti veicināt AER izmantošanu, ja nav sakārtota patēriņa puse – sākotnēji jāpanāk zems enerģijas patēriņš.

K. Ločs piekrīt, ka attiecībā uz jaunajiem projektiem veicinošas ir gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku prasības. Tas iedvesmoja topošajai ēkai uzstādīt arī siltumsūkņus.

G. Gangītis saka, ka katrā specifiskā gadījumā ir jāmeklē individuāls labākais risinājums, tāpēc projektu attīstībai noderētu tehnisko ekspertu padoms. Arī datu publicēšana (piemēram, par CO2 ietaupījumu un no AER saražoto enerģiju) ir labs veids, kā reklamēt AER projektus, Mārupē tas tiks darīts.

... Pašvaldību loma ...

A. Kamenders piebilst, ka pašorganizēšanās no pašvaldību puses vēl nav izplatīta. It kā pašvaldībām ir atbalstoša loma, tomēr tā nav līdz galam skaidra, kādā mērā tas ir pienākums.

K. Ločs atbild, ka tā varētu būt konsultatīva rakstura darbība, kas palīdz parādīt iedzīvotājiem vēlamu virzienu un sniedz informāciju. Nav tā, ka pašvaldība ir tā, kas var paveikt visu – nav iespējams ieteikt konkrētu kompāniju vai risinājumu, tas jā dara pašiem iedzīvotājiem.

Ā. Ādlers skaidro, ka kopienu rīcībspējas uzlabošana bieži ir saistīta ar domāšanas laušanu attiecībās starp iedzīvotājiem un pašvaldību.

... Vēja parki kā kopienu projekti ...

K. Pētersone vaicā, kādā mērā diskusiju par Mārupes piemēriem un kopienu projektiem var attiecināt uz vēja parkiem (atsauce uz WinWind projekta pieredzi).

E. Cilinskis uzskata, ka vēja parki Latvijā pamatā nebūs kopienu projekti (izņēmums - mazas jaudas). Komerciāliem projektiem varētu izstrādāt labās prakses vadlīnijas. Ja kopienas veido kā bezpeļņas organizācijas, tad AER projekts, ko virza komersanti, nav kopienas vēja parks.

R. Āboltiņš – vēja enerģijas kooperatīvi ir visizplatītākās energokopienas veids. E. Vīgants iesaka precizēt, vai kopiena drīkst darboties ar peļņu – un kad tā pārtop par komersantu. R. Āboltiņš atbild, ka AER direktīva neierobežo kopienu tiesības gūt peļņu - lai gan kopienu galvenais mērķis nav komerciāls, peļņa var tikt izlietota pasākumiem, kas palīdz sasniegt kopienas sociālos un vides mērķus. Ja pastāv atbalsta shēmas komersantiem, tad uz tām tiesības ir arī kopienām, veicinot vienlīdzīgu konkurenci.

P3 – AS “Sadales tīkls” skaidrojums par alternatīvām neto norēķinu sistēmai

- Energokopienų ieviešanā svarīgi nenovērsties no to izveides pamatmērķiem - kolektīvā **pašpatēriņa nodrošināšana** un kopienā saražotās enerģijas **apmaiņa starp kopienas dalībniekiem**. Energokopienų regulējums nav paredzēts komercdarbības mērķiem.

- AS “Sadales tīkls” pilnībā atbalsta AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšanu enerģētikas sektorā, ko apliecina mūsu veiktie pasākumi un sniegtie priekšlikumi elektroenerģijas mikroģenerācijas iekārtu pieslēgšanas procesa vienkāršošanai. Tomēr attīstot energokopienas, jānodrošina **DROŠĪBAS principu** ievērošana gan elektroenerģijas ražošanas iekārtu uzstādīšanā, gan apkalpošanā, kas elektroapgādes jomā iespējams ir būtiskāk, nekā citās enerģētikas nozarēs. Lai neradītu elektrodrošības riskus apkārtējai videi un sabiedrībai, sistēmas operatora personālam un pieslēgto iekārtu tehniskā kvalitāte neradītu bojājumus vai darbības traucējumus citu sistēmas dalībnieku elektroietaisēm, sistēmas operatoram ir JĀBŪT INFORMĒTIEM par tā tīklam pieslēgtajām ražošanas iekārtām un to tehniskiem parametriem. Šis ir kontekstā ar ziņojuma 12.lpp esošo informāciju “[..] *biedrības īsteno LEADER finansētu projektu “OFF GRID: Atjaunojamā enerģija DARI PATS” ar mērķi iedrošināt iedzīvotājus, ka ir iespējams pašu rokām uzbūvēt mikroģenerācijas iekārtas pašu patēriņam, [..]”*.

- Diskusijā un ziņojumā operatora ieskatā pārāk liels uzsvars tiek likts uz neto sistēmas attīstību. Energokopienų attīstības kontekstā kopumā jādomā par **JAUNA NORĒĶINU MODELA izveidi**, nesaistot to ar neto norēķinu sistēmu. Energokopienų izveides pamatprincipi ir **kolektīvā pašpatēriņa nodrošināšana** un kopienā saražotās enerģijas **apmaiņa starp kopienas dalībniekiem**, tāpēc nebūtu pamatoti atsaukties uz neto norēķinu sistēmas pilnveidošanu, jo:

- Neto norēķinu sistēma ir veidota citam mērķim - norēķiniem par elektroenerģiju viena objekta ietvaros, un neietver principus kolektīvā pašpatēriņa un enerģijas apmaiņas administrēšanai (apjoma uzskaitēi, attiecināšanai) starp vairākiem dalībniekiem

- Neto sistēma faktiski ir pretrunā ar tādiem jauniem elektroenerģijas tirgus mehānismiem, kā pieprasījuma reakcija, agregācijas pakalpojums, elastības pakalpojumi, dinamiski (laika atkarīgi) sistēmas pakalpojumu tarifi, jo tās izmantotāji nav ieinteresēti sava ražošanas apjoma un patēriņa pielāgošanai situācijai sistēmā un elektroenerģijas tirgū

- Neto sistēma rada slogu uz citiem sistēmas lietotājiem (lietotāju grupām ar mazāku maksātspēju), jo sistēmas operatoram ir “jāuzkrāj lētā” elektroenerģija, laikā kad spīd saule un visi ražo, bet jāatdod “dārgā” elektroenerģija vakara stundās. Sistēmas operators savas darbības nodrošināšanai iepērk elektroenerģiju tāpat kā visi citi sistēmas dalībnieki, elektroenerģijas izmaksas un administratīvās izmaksas neto sistēmas uzturēšanai tiek attiecinātas uz sistēmas pakalpojumu tarifu

- Neto sistēma nav uz tirgus principiem balstīta sistēma, jo neveicina elektroenerģijas tirgotāju konkurenci un iespēju piedāvāt pēc iespējas labākus nosacījumus pašpatēriņa vajadzībām saražotās, bet neizlietotās elektroenerģijas tirdzniecībai. Norēķiniem par tīklā nodotās elektroenerģijas pārpalikumu vajadzētu notikt atbilstoši tirgus principiem, nenoslogojot operatoru ar kWh "uzglabāšanu" vai tirgotāju ar "EUR" uzglabāšanu neto norēķinu gada ietvaros

· Sistēmas uzturēšana maksā - neto sistēmas atvēršana juridiskajām personām (pret ko no operatora viedokļa nav iebildumu) radīs arvien samazinās sadalītās elektroenerģijas apjomu, mazinās sistēmas operatora ieņēmumus un radīs arvien lielāku slogu uz citām (maksāt nespējīgākām) sistēmas dalībnieku grupām sistēmas darbības uzturēšanai, iepriekš minēto apstākļu dēļ

- Energokopienų attīstībai ir jānotiek tās **ENERGOEFEKTĪVI un JĒGPILNI integrējot** esošajā iekšējā elektroenerģijas tirgus regulējumā un sistēmas darbībā. Ņemot vērā arī nosacījumu, ka energokopienas dalībniekiem jā saglabā tiesības atstāt kopienu, redzam šādus energokopienas darbības pamatprincipus:

· Energokopienai ir “teritoriālas robežas” un tās **energoresursu ražošanas jauda sabalansēta ar patēriņa jaudu**, lai tiktu nodrošināts energoefektivitātes princips un pozitīvs devums kopējai sistēmas darbībai

· Norēķinu princips kopienas dalībniekiem iepirkt elektroenerģiju gan no savas elektroenerģijas kopienas, gan no jebkura cita elektroenerģijas tirgotāja

· Enerģijas apmaiņu starp energokopienas dalībniekiem nodrošina sistēmas operators par sistēmas operatora pakalpojumu tarifiem vai arī energokopiena, pārvaldot savu iekšējo tīklu, uzņemas visus sistēmas operatoram noteiktos pienākumus un atbildību (kā to paredz Direktīva 944/2019, attiecībā uz piegādes drošumu, kvalitāti, neitralitāti, vienlīdzīgu attieksmi, tarifu veidošanas principiem u.c)

-Sistēmas operatora darbība, elektroapgādes drošuma un sprieguma kvalitātes nosacījumi ir strikti regulēti, ko sistēmas operators ņem vērā uzturot savu sistēmu un plānojot tās attīstību. Sistēmas operatora iespējas, plānot savu ilgtermiņa attīstību 10 gadu periodā, ņemt vērā energokopienu, agregatoru, pieprasījuma reakcijas pakalpojumu sniedzēju pakalpojumu esamību u.c. ir salīdzinoši ierobežotas, jo tas nevar paļauties uz to, ka šie dalībnieki darbosies arī rīt, parīt un pēc gada. Regulējumā jābūt paredzētai kādai **ATBILDĪBAS pārdalei starp sistēmas operatoru un citu sistēmas dalībnieku**, kura darbība tiek ņemta vērā, plānojot sistēmas attīstību, piemēram, atliekot jaunu sistēmas jaudu ieviešanu, pamatojoties uz to, ka kopienas darbības rezultātā ir samazinājies sistēmā sadalītās elektroenerģijas apjoms un nepieciešamā jauda.

-Lai sistēmas operators varētu iesaistīties energokopienų un citu jaunu tirgus attīstības principu pilotprojektu īstenošanā, ir nepieciešams **REGULĒJUMS sistēmas operatoru iesaistei pilotprojektos**, kuru ietvaros var piemērojot atkāpes no spēkā esošo normatīvo aktu prasībām. Zināms, ka citās Eiropas valstīs tiek nodrošinātas “smilšu kastes” jeb nosacījumi atkāpēm no spēkā esošā regulējuma, lai operatori varētu iesaistīties un izmēģināt pilotprojektu ietvaros jaunus elektroenerģijas tirgus nākotnes risinājumus, kas iespējams neatbilst spēkā esošo normatīvo aktu prasībām.

AS “Sadales tīkls”

Regulācijas un atbalsta daļa

Regulācijas lietu vadītājs

Agnis Kurms